

Co dobrého u sousedů

Co dobrého u sousedů

Příběhy v této publikaci jsou pestré, tak jako je pestrá krajina ve Střední Evropě.

Mnohé z nich mají otevřený konec a to je vlastně dobře. Člověk má svůj vymezený čas a proto je důležité zkušenosti dobré i zlé předávat dál. Je v tom jakási naděje, že práce pro krajinu a život v souladu s ní má hluboký smysl a že nekončí s jedním projektem nebo jednou lidskou generací.

Obsah

Ošetření dubu	3
(Ing. Ladislav Bíro)	
Ochrana významných stromů a biodiverzity v Cieszynie (vybrané příklady)	6
(Aleksander Dorda, Stanisław Kawecki)	
Jak pečujeme o stromy v obci Stońsk	13
(Izabela Engel)	
Revitalizace toku Potůček	20
(David Hauck)	
Ochrana brouka páchníka hnědého na jihu Čech: projekt CZ-SK SOUTH LIFE . . .	24
(Ing. Eva Ježková)	
Arboristika ve Slavickém oboře	30
(Michal Kindl)	
Záchrana biotopů páchníka hnědého v Poodří	34
(Marcela Klemensová)	
O životě v mrtvém dřevě na březích řeky Olše	40
(Veronika Kornová)	
Ořezávání hlavatých vrůb na Sedlčansku	44
(Jaroslav Kříž)	
Zemědělec, obec, výzkumníci a dobrovolníci se dali dohromady – spoluprací pro zdravější krajinu	49
(Tamara Meierová, Ph.D., MSc, Mgr. Veronika Chvátalová, Ph.D.)	

Dub v Zeminskej Olči, celkový pohľad. Foto: Ladislav Bíro

Ošetrovanie dubu

(Zemianska Olča, Nitriansky kraj, Slovensko)

Ing. Ladislav Bíro, manažér projektu LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia na Slovensku, Banskobystrický samosprávny kraj

S odstupom piatich rokov môžeme konštatovať, že demonštračná ukážka odborného ošetrovania majestátneho solitéra dubu zimného (*Quercus petraea*, L.) dopadla úspešne.

Praktický workshop bol zameraný pre starostov a starostky Dolného žitného ostrova, krajiny vody a polí, kde je takýchto veľikánov ako šafranu.

Intenzívna poľnohospodárska činnosť, meliorácie a sceľovanie pozemkov, spolu s devastáčnym účinkom veľkej povodne z roku 1965 majú za následok, že väčšina starých stromov vyhynula. Tie čo ostali, prevažne v k.ú. obce Bodzianske lúky, nerastú na tak frekventovanej lokalite ako je hlavná cesta vedúca od centra obce Zemianska Olča, smerom na miestny cintorín.

„Nieje pre nás dôležité, aký je strom široký či vysoký. Dôležité je to, čo pre nás robí“, zhodnotil benefity dubu Samuel J., žiak miestnej Základnej školy. Dub ostáva nemým pamätníkom prvej a druhej svetovej vojny, Prvej československej republiky, aj núteného vysťahovalectva maďarského obyvateľstva, či deportácie príslušníkov židovského vierovyznania. A zlepšuje kvalitu ovzdušia.

„Je našou povinnosťou dbať o bezpečnosť cestnej premávky, osôb a majetku, ale aj citlivý prístup pri opíľovaní“, zhodli sa prítomní zástupcovia samospráv.

„Takáto forma environmentálneho vzdelávania a osvetu je tiež náplňou aktivít Strediska environmentálnej výchovy Dropie“, doplnila Katka Vajliková, manažérka tohto zariadenia, ktoré patrí pod Slovenskú agentúru životného prostredia.

Vďaka aktivitám z projektu LIFE – Ostrovné lúky, boli pozvaní starostovia obcí Zemianska Olča, Tôň a Čalovec, kde spolu so starostkou obce Bodzianske lúky videli názornú ukážku starostlivosti, ktorú predviedli experti certifikovaný zdužením ISA Arbor Slovensko¹.

Často totiž v obciach a mestách prevláda taký nešvár, že stačí, ak vie človek našartovať motorovú pílu a bez adekvátnych znalostí „opíli“ koncové konáre. Jeho aktivita je obmedzená na výšku, kam ho dokáže zdvihnúť vysokozdvíhňový vozík (chlap stojí na palete), alebo rameno lyžice UDS. Pri takýchto masakroch nie sú rešpektované žiadne arboristické štandardy, či odporúčania expertov.

Práve ukážka práce arboristov pre starostku a starostov mala za cieľ zoznámiť ich s prácou profesionálov a pomôcť im vedieť našpecifikovať požiadavky pri objednávke prác, ktoré si môžu objednať zo svojho rozpočtu pre dobro obyvateľov aj drevín.

Dub v Zeminskej Olči, štátom chránený strom, detail. Foto: Ladislav Bíro

¹ ISA Slovensko je profesijným i záujmovým združením ľudí zaujímavých sa o strom v najširšom slova zmysle. Jeho prvou úlohou je vzdelávanie v arboristike, organizácia seminárov, školení, workshopov, eventov, výmena skúseností, podpora legislatívnych a normatívnych dokumentov v prospech zelene, mestskej zelene zvlášť, stromov obzvlášť. ISA (International Society of Arboriculture) výskumom, technológiami a vzdelávaním podporuje profesionálnu arboristickú prax a pomáha celosvetovo zvyšovať povedomie o význame stromov.

Dutina s puštíkem obecným (*Strix aluco*) a mládětem na stromě v parku.
Foto: Alexander Dorda

Ochrana významných stromů a biodiverzity v Cieszynie (vybrané příklady)

(Cieszyn, Slezské vojvodství, Polsko)

Aleksander Dorda, Stanisław Kawecki

Úřad města Cieszyn, Polsko

Cieszyn je malé město (28,6 km²), které leží v jihozápadní části Slezského vojvodství na řece Olze a na západní straně sousedí s Českým Těšínem v České republice. Území města je z velké části urbanizované s výrazně antropogenně přeměněným přírodním prostředím. Zastavěné plochy zabírají 10,74 km² (37,6 % rozlohy města), zemědělská půda 15,11 km² (52,8 %), lesy pouze 1,87 km² (6,5 %), zatímco zelené plochy¹ tvoří méně než 1 % rozlohy města. Přesto je v současné době na území Cieszyna 57 přírodních oblastí a lokalit, na které se vztahuje šest různých forem ochrany přírody². Patří sem tři přírodní rezervace („Kopce“, „Lasek Miejski nad Puńcówką“, „Lasek Miejski nad Olzą“), chráněná krajinná oblast („Cieszyńskie Pogórze“), dva významné krajinné prvky (užitky ekologiczne) („Łąki na Kopcach“, „Łęg nad Puńcówką“), dva přírodně-krajinářské komplexy („Bluszcze na Górze Zamkowej“, „Lasek Miejski w Błogocicach“), chráněná lokalita (výchoz těšinitu) a 48 památných stromů (chráněno je téměř 100 stromů rostoucích jednotlivě nebo ve skupinách). Území ochrany přírody tvoří 30,7 % rozlohy města (8,78 km²) a většina z nich vznikla počátkem 21. století z iniciativy městské samosprávy a na základě zákonem svěřených pravomocí. Kromě toho jsou některé přírodní hodnoty města chráněny na základě předpisů o ochraně památek. Mimo jiné je chráněna většina parků nacházejících se v centru města, stejně jako celý historický urbanistický půdorys centra města, který je zapsán v registru památek.

I přes malou plochu veřejně přístupné zeleně ve vnitřním městě Cieszyn je tu poměrně velké množství přírodovědně, kulturně, krajinářsky nebo historicky cenných stromů, tj. stromů významných svým vzrůstem nebo patřících k vzácným druhům (v místním, regionálním nebo celostátním měřítku), a také senescentních stromů a stromů – veteránů (*drzewa sędziwe i drzewa-weterani*), z nichž jen některé jsou zákonem chráněny jako památné (Dorda et al. 2019). Pojmem senescentní stromy (*drzewa sędziwe*) jsou v Polsku označovány stromy, které se nacházejí v pozdní fázi života daného druhu (Witkoś-Gnach, Tyszo-Chmielowiec 2016), zatímco pojem stromy – veteráni se používá pro stromy, které mají četná mikrostanoviště, jako např. dutiny, jizvy, praskliny, trouchy, ale také poškození a deformace způsobené vnějším prostředím. Často jsou ve fázi odumírání s postupně prosychající částí koruny (Gutowski et al. 2022, Rosłon-Szeryńska et al.

2018)³. Z tohoto pohledu považujeme každý věkovitý strom za strom – veteran. Ovšem ne každý strom náležející mezi senescentní a/nebo stromy – veterány je ze zákona chráněn (památný strom), protože nemusí splňovat formální kritéria pro uznání stromů za památné podle ustanovení polského ministerstva životního prostředí platného od prosince 2017⁴.

Mrtvé dřevo ponechané v parku jako tzv. svědek. Foto: Alexander Dorda

Město Cieszyn se při činnostech souvisejících s péčí a ochranou (zachováním nebo odstraněním) stromů, zejména památných, senescentních a veteránů, rostoucích na obecních pozemcích snaží o zachování rovnováhy mezi různými zájmy:

- ochrana estetických, krajinářských a historických hodnot samotných stromů i jejich okolí (často jsou to nemovitosti, které jsou památkově chráněny),
- ochrana biologických hodnot stromů (živých i mrtvých) a jejich ekosystémových funkcí

a současně

- potřeba zajistit bezpečnost osob a majetku v okolí stromů,
- údržba a rozvoj městské infrastruktury, využití veřejných ploch a rozvoj města v souladu s očekáváním obyvatel a plánovacími a strategickými dokumenty města.

Zhruba od poloviny 90. let 20. století se uplatňují v péči o stromy následující zásady a postupy:

- V souladu se současnými poznatky a praktickými doporučeními (Witkoś-Gnach, Tyszko-Chmielowiec 2016) jsme upustili od tzv. čištění dutin, které spočívalo

v odstraňování tlejícího dřeva z dutin, a také od ošetření spočívajícího v „utěsnění“ dutin (např. zabetonováním). V případě některých památných stromů zakrýváme otevřené dutiny ve spodních částech kmenů sítěmi, které mají především zamezit vzhazování odpadků. Bohužel tyto ochrany jsou pravidelně ničeny.

- Upustili jsme od ošetřování ran po ořezech fungicidními a „maskovacími“ prostředky. Tento způsob ošetření má nízkou a krátkodobou účinnost a pokud se použijí prostředky, které vytvářejí nepropustné povrchy, mohou mít dokonce negativní dopad na stav stromu (Witkoś-Gnach, Tyszko-Chmielowiec 2016). Ještě na počátku 21. století byly rány po řezu stromů ošetřovány prostředky umožňujícími výměnu plynů (především Lac Balsam), ale později jsme od této praxe také upustili. Je to v souladu s doporučeními současných polských norem pro řez a péči o stromy (Witkoś-Gnach, Borowski 2021).
- V případě nutnosti zajistit statickou bezpečnost stromu používáme dočasné i trvalé systémy vazeb, které jsou však v praxi vzhledem k lokalizaci zejména památných stromů (ve většině případů není možná změna využití území v okolí stromu) trvalé. Jsme si přitom vědomi, že to neodpovídá aktuálním doporučením odborníků (Witkoś-Gnach, Borowski 2021). Instalace bezpečnostních vazeb je vždy spojena s nutnými ořezy v koruně stromu a vazby jsou pravidelně kontrolovány a upravovány nebo vyměňovány. Pro dočasné zajištění statické bezpečnosti stromů se používají dynamické vazby (obvykle systém Cobra) a kovové podpěry jako trvalé opatření.

Podpěry jsme použili u zvláště cenných památných stromů v parcích. Šlo o zachování malebného habitu javoru babyky (*Acer campestre*) nebo o snížení rizika rozlomení kmene jírovce žlutého (*Aesculus flava*). Tento jírovec je v Cieszyně zastoupen pouze dvěma exempláři v parku na Górze Zamkowej.

- Odumírající nebo odumřelé památné stromy jsou ošetřeny tak, aby se minimalizovalo riziko ohrožení osob nebo majetku (redukční řezy k odlehčení koruny a tlaku na kosterní větve) a ponechány dalšímu vývoji, což je v souladu se zásadami⁵.

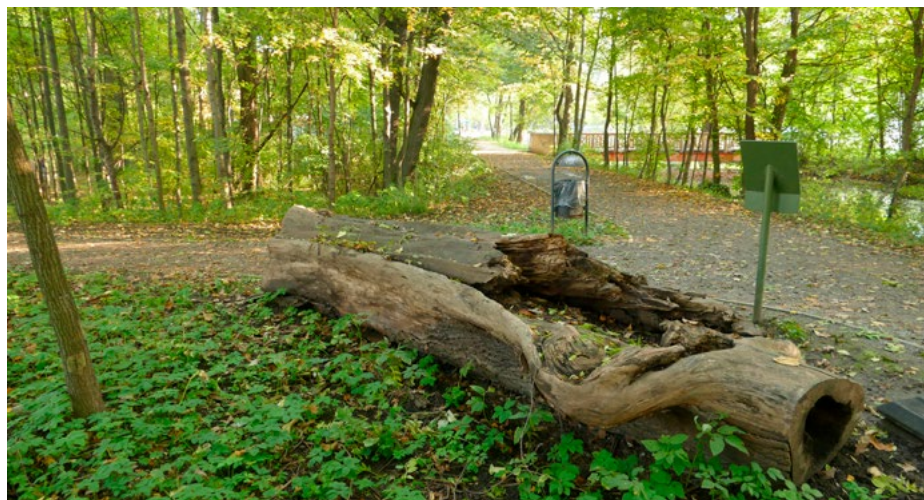
Příkladem takto udržovaného senescentního stromu je nádherná lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos*) – památný strom rostoucí v Parku Míru u budovy Muzea Těšínského Slezska. Strom, který postupně odumírá, je sledován od roku 2010 a opakovaně zde byla provedena redukce koruny. Přes nízkou estetickou a krajinářskou hodnotu je strom historickou památkou (roste v parku u bývalého paláce hraběte Larische) a především je to strom s velkou biologickou hodnotou v samém centru města.

V zájmu ochrany biodiverzity, biotopů a významných druhů byl zachován památný jilm horský (*Ulmus glabra*), který před lety uhynul, jako tzv. svědek ve formě torza. Nachází se v blízkosti pěších stezek podél vodotečí Olza a Młynówka.

Podobné zásady pro nakládání s odumřelými nebo odumírajícími stromy přijal v posledních letech i vodoprávní orgán (Spółka Wodna) při údržbě koryta vodní-

ho toku Młynówka v úseku přiléhajícím k parku „Pod Wałką“ a rezervaci „Lasek Miejski nad Puńcówką“. Ponechává tu odumřelé kmeny stromů ve formě torza, zejména pokud mají dutiny.

- Pokud je to možné a nestanoví to významné riziko pro využití území, zachovávají se (jako torzo, nebo strom s redukovanou korunou) také senescentní stromy, které nejsou památkově chráněny, ale mají velkou biologickou hodnotu jako biotop ohrožených a chráněných druhů živočichů. Příkladem je lípa malolistá (*Tilia cordata*) rostoucí v parku Nejsvětější Trojice. V dutině tohoto stromu pravidelně hnízdí puštitk obecný (*Strix aluco*), sova podléhající v Polsku i v České republice přísné druhové ochraně⁶. Je pravděpodobné, že lípa se do dnešních dnů zachovala díky výskytu brouka roháčka kozlíka (*Dorcus parallelipedus*) v parku v centru Cieszyna. Je to druh, který byl v letech 2001-2014 v Polsku zákonem chráněný a který má status zranitelného druhu podle „Červeného seznamu ohrožených druhů živočichů v Polsku“ (Głowaciński 2002). V Polsku se vyskytuje pouze lokálně a je vázán na staré listnaté porosty, senescentní stromy, pařezy a ležící kmeny.
- V chráněných územích v katastru města, např. v přírodní rezervaci „Lasek Miejski nad Puńcówką“, v přírodně-krajinářském komplexu „Lasek Miejski w Błogocicach“, stejně jako na dalších vyčleněných plochách zeleně nebo v městských lesích se většina pokácených kmenů stromů nebo větví ponechává přirozenému rozkladu. Taková stanoviště se stávají útočištěm mnoha druhů hub a hmyzu vázaných na odumřelé dřevo. V katastru města byly například zaznamenány chráněné druhy, jako je houba voskovička černavá (*Holwaya mucida*) (Dorda, Fiedor 2013, Chachuła et al. 2015), nebo brouk lesák rumělkový (*Cucujus cinnaberinus*), chráněný také evropskou legislativou.

Javor babyka (*Acer campestre*) ponechaný v parku k přirozenému rozkladu.
Foto: Alexander Dorda

Ponechávání stojících odumřelých kmenů stromů v parcích a lesích velmi často vyvolává u veřejnosti obavy o bezpečnost. Také ponechání ležícího mrtvého dřeva (kmeny, větve) je často vnímáno jako nepořádek a nedostatečná údržba lesů nebo lesoparků a někdy je dokonce interpretováno jako chování proti přírodě (Gutowski et al. 2022). Je proto nutné realizovat edukační a motivační aktivity, které by vysvětlily úlohu a funkci mrtvých stromů a mrtvého dřeva, a tak žádoucím způsobem měnit povědomí a vztah veřejnosti k senescentním stromům a mrtvému dřevu. Děláme to i v Cieszynie. Vydali jsme například publikace věnované některým přírodním hodnotám na území města – ptákům (Jagiełko, Linert 2010), houbám (Chachuła et al. 2015) nebo památným stromům (Dorda et al. 2019a) – a publikovali články zdůvodňující nutnost ochrany vybraných území (Dorda et al. 2019b).

Chráněné druhy hub v Polsku: pstrěň dubový (*Fistulina hepatica*) vázaný na duby.
Foto: Alexander Dorda

¹ Ve smyslu čl. 5 odst. 21 zákona ze dne 16. dubna 2004 (sbírka zákonů z roku 2022, částka 916, ve znění pozdějších předpisů), tj. *pozemky vybavené technickou infrastrukturou a stavbami s nimi funkčně souvisejícími, pokryté vegetací, plnící veřejné funkce, a to zejména parky, zeleň, (...) hřbitovy, doprovodná zeleň komunikací v rozvojových oblastech, náměstí (...)*.

² Jak je uvedeno v čl. 6 odst. 1 zákona o ochraně přírody (viz poznámka pod čarou č. 1).

³ Jsou to jakési „stromy-archy“ (ve smyslu biblické Noemovy archy) a tento termín znamená, že mohou fungovat jako jedinečné archy s neocenitelným nákladem druhů, které je obývají, a které přenášejí v čase a prostoru, poskytují úkryt vzácným a ohroženým druhům (Witkoś-Gnach, Tyszko-Chmielewicz 2016).

⁴ Nařízení ministra životního prostředí ze dne 4. prosince 2017 o kritériích pro uznání děl živé a neživé přírody za přírodní památky (Sbírka zákonů 2017, položka 2300).

⁵ Podle článku 40 odst. 2 zákona o ochraně přírody (viz poznámka pod čarou č. 1) se v nezastavěných územích, pokud to neohrožuje lidi nebo majetek, chrání stromy, které jsou přírodními památkami, až do jejich úplného samovolného rozpadu.

⁶ Nařízení ministra životního prostředí ze dne 16. prosince 2016 o ochraně živočišných druhů (Sbírka zákonů 2016, položka 2183, ve znění pozdějších předpisů).

LITERATURA

- Dorda A., Fiedor M. 2013. Stanowisko *Holwya mucida* (Schulzer) Korf & Abawi (Ascomycota) na Pogórzu Śląskim w Cieszynie. *Przegląd Przyrodniczy XXIV(2)*: 68-70.
- Dorda A., Fiedor M., Kawecki S. 2019a. Pomniki przyrody Cieszyna. Urząd Miejski w Cieszynie, Cieszyn.
- Dorda A., Fiedor M., Mijal L. 2019b. Warty ochrony fragment lasu Bielowiec w Cieszynie. *Przyrodnik Ustroński 19*: 109-120.
- Gutowski J.M., Bobiec A., Ciach M., Kujawa A., Zub K., Pawalczyk P. 2022. Drugie życie drzewa. Wydanie II. Fundacja WWF Polska, Warszawa.
- Chachuła P., Dorda A., Fiedor M., Rutkowski R. 2015. *Grzyby Cieszyn*. Urząd Miejski w Cieszynie, Cieszyn.
- Jagiełko J., Linert H. 2010. *Ptaki Cieszyna*. Urząd Miejski w Cieszynie, Cieszyn.
- Rosłon-Szeryńska E., Fortuna-Antoszkiewicz B., Łukaszewicz J., Borowski J. 2018. Strategia zachowania drzew weteranów w mieście – model postępowania oparty o mechanizmy obronne roślin i ideę zrównoważonego rozwoju. *Inżynieria Ekologiczna 19(4)*: 12–21 (<https://doi.org/10.12912/23920629/92934>).
- Witkoś-Gnach K., Borowski J. (red.) 2021. *Standardy cięcia i pielęgnacji drzew*. Fundacja Ekorozwoju, Wrocław.
- Witkoś-Gnach K., Tyszko-Chmielowiec P. (red.) 2016. *Drzewa w cyklu życia*. Europejscy praktycy na rzecz arborystyki. Fundacja EkoRozwoju, Wrocław.

Roháček kozlík (*Dorcus parallelipedus*): brouk vázaný na staré stromy, v Polsku chráněný do r. 2014. Foto: Alexander Dorda

Kmeny vysázených stromků jsou chráněny před poškozením pasoucími se krávy pletivem vysokým 1,2 m. Foto: Fundacja EkoRozwoju

Jak pečujeme o stromy v obci Słońsk

(Słońsk, Lubušské vojvodství, Polsko)

Izabela Engel, přírodovědkyně a aktivistka. Vystudovala lesnictví, je certifikovanou inspektorkou stromů a turistickou průvodkyní. Jako předsedkyně Spolku přátel Słońska „Unitis Viribus“ se již řadu let podílí na aktivitách na ochranu přírodního a kulturního dědictví a na rozvoji udržitelného cestovního ruchu v krajině řeky Warty. Animátorka mnoha akcí zaměřených na výsadbu a péči o stromy. Koordinátorka a spoluautorka několika projektů souvisejících s vyznačením turistických tras, naučných stezek na území tzv. Ptací republiky (Rzeczpospolita Ptasia) a publikací propagujících přírodu a historii Słońska.

Následující příspěvek je příkladem toho, co může místní spolek udělat pro ochranu alejí a na ně vázaných biotopů a živočichů.

LOKALITA

Středisková obec (gmina) Słońsk leží na západě Polska, v Lubušském vojvodství při ústí řeky Warty. Pod její správu patří 11 obcí na ploše přibližně 160 km², s přibližně 5 000 obyvateli. 41 % rozlohy gminy tvoří zemědělské plochy, převážně pastviny, 25 % lesy. 75 % území gminy, včetně veškeré zemědělské půdy, se nachází v chráněných oblastech, na území Národního a krajinného parku a Evropsky významné lokality „Ujście Warty“.

Aleje jsou v Polsku, zejména v západní a severní části země, významným prvkem kulturní krajiny. Tak je tomu i v gmině Słońsk. Území gminy je z velké části v nivě dolního toku Warty, která byla v 18. a 19. století odlesněna, odvodněna a kolonizována. Proto už pruští králové zavedli v této oblasti zvyk vysazovat stromy podél cest, náspů a kanálů. Vysazovaly se vrby na palivové dřevo a proutí a lípy pro včely.

SPOLEK

Spolek přátel Słońska „Unitis Viribus“ (TPS) je místní sdružení, které se mimo jiné věnuje ochraně kulturního dědictví a ochraně přírody. TPS ve spolupráci s místními obyvateli již řadu let aktivně chrání přírodu v gmině Słońsk. Zaměřuje se hlavně na ochranu alejí, výsadbu a následnou péči o stromy. Více informací o Spolku přátel Słońska najdete na webu tps-unitisviribus.org.pl.

PROBLÉM

V posledních desetiletích mizí na území gminy Słońsk, stejně jako jinde v Polsku, dřeviny rostoucí u cest a na zemědělské půdě. Příčinou je modernizace silnic a intenzifi-

kace zemědělství. Důsledkem je degradace volné krajiny a pokles biodiverzity. Společně se starými stromy mizí biotopy vzácných a chráněných druhů živočichů. Byl to právě viditelný úbytek biodiverzity na území gminy Słońsk a špatná péče o dřeviny u silnic daná nedostatečnými znalostmi a kompetencemi úředníků, co přimělo spolek TPS k aktivitám, které popisujeme níže.

AKTIVITY A VÝSLEDKY

1. Zlepšení kompetencí úředníků i veřejnosti v péči o aleje

Orgány odpovědné za ochranu dřevin rostoucích mimo les, tj. místní úřady a správy silnic, často nemají potřebné znalosti, což vede k neopodstatněnému kácení stromů. Na význam alejí se nebere ohled, téměř vůbec se neplánuje jejich údržba a obnova. Proto spolek TPS ve spolupráci se spolkem Fundacja Ekorozwóju (FER) z Wrocławu realizoval v uplynulých letech ve Słońsku několik projektů zaměřených na zlepšení této situace. Některé z aktivit zahájené v rámci těchto projektů pokračují dodnes.

- **Odborné vzdělávání**

První společnou aktivitou byl mezinárodní seminář s názvem Cesty pro přírodu – partnerství nevládních organizací a státní správy při obnově alejí u silnic. Chtěli jsme upozornit na potřebu ochrany alejí podél silnic, zejména v Lubušském vojvodství, a nastartovat plán obnovy aleje Słońsk-Kostrzyn (podél státní silnice č. 22).

V letech 2012-2013 se spolek TPS podílel na projektu „Cesty pro přírodu – kampaň zachraňme stromy“, který koordinoval spolek FER s finanční podporou Státního fondu životního prostředí a vodního hospodářství, a v jehož rámci jsme mimo jiné v naší gmině zorganizovali školení „Stromy ve volné krajině – návod k použití“ pro pracovníky silničních správ, úředníky odpovědné za vydávání správních rozhodnutí o kácení dřevin, zaměstnance správ chráněných území a úředníky státní památkové péče, i pro milovníky stromů. Školení bylo zaměřené na výsadbu a péči o stromy, ale také na rizika, která mohou stromy představovat v případě, že péče o ně není dostatečná. Podél silnice ze Słońska do Chartowa proběhla ukázková výsadba 50 javorů klenů.

Účastníci hodnotili toto školení velmi pozitivně a ocenili možnost rozšířit si znalosti a dovednosti.

- **Místní program revitalizace dřevin u silnic**

Provedli jsme inventarizaci alejí podél 29 silničních úseků v gmině Słońsk a vypracovali „Program revitalizace stromů u silnic v gmině Słońsk“.

Vypracování programu zajistil spolek FER v rámci projektu „Cesty pro přírodu“. Program je zaměřen na revitalizaci silničních alejí v 90 gminách v Polsku, včetně gminy Słońsk. Jeho hlavním cílem je ochrana a obnova stromořadí u silnic a také ověření a propagace vhodných metod péče o stromy. Program zpracovali externí odborníci ve spolupráci s pracovníky úřadu. Obsahuje přehled stromořadí u silnic, návrh míst pro novou výsadbu a identifikuje potenciální konfliktní

lokality. Program revitalizace dřevin u silnic je dokumentem pro vnitřní potřebu samosprávy, ale je přístupný veřejnosti. Vzhledem k jeho významu pro správnou údržbu stromořadí přijala Rada gminy Słońsk usnesení o jeho realizaci. Program se tak stal obecně závazným dokumentem, který umožňuje plánovat například ukládání náhradních výsadeb v případě kácení stromů u silnic. Dokument je dostupný na internetových stránkách spolku TPS: www.tps-unitisviribus.org.pl, záložka Nasze działania / Chronimy drzewa.

- **Účast ve správních řízeních**

Další aktivitou spolku vyvolanou nekompetentností úředníků je účast ve správních řízeních týkajících se kácení stromů podél silnic. Díky legislativě, která umožňuje účast veřejnosti, se členům spolku TPS několikrát podařilo zachránit stromy, které byly určeny ke kácení například z důvodu investičních záměrů. Tak se v roce 2022 podařilo zabránit hromadnému vykácení 580 stromů tvořících historickou alej podél státní silnice č. 22 ze Słońska do Kostrzyna. I když samozřejmě ne každá taková iniciativa na záchranu stromů je úspěšná a stále se setkáváme například také s nesmyslným a stromy poškozujícím ořezáváním korun stromů. Ze strany spolků to vyžaduje neustálou aktivitu a tlak na dodržování zákona o ochraně přírody. Bohužel mezi členy samosprávy i úředníky a správci silnic jsou lidé, kteří jsou zastánci výhradně negativní role stromů u silnic, a není snadné jejich postoj změnit. Problémem je také necitlivé ořezávání a nadměrná redukce korun stromů samotnými obyvateli Słońska.

Účastníci po výsadbě vrbového stromořadí ve Słońsku. Foto: Fundacja EkoRozwoju

2. Aktivita na ochranu biodiverzity

Degradace krajiny v důsledku úbytku dřevin u silnic i na zemědělských plochách je hrozbou pro mnoho vzácných a chráněných druhů živočichů. Na území gminy Słońsk jsou aleje u silnic významným biotopem například pro dudka chocholatého (*Upupa epops*) a sýčka obecného (*Athene noctua*). Aleje jsou také důležitými ekologickými koridory pro netopýry. V blízkosti jedné z alejí byl v roce 2018 proveden průzkum, který potvrdil výskyt devíti druhů netopýrů. Podle pozorování odborníků zde v srpnu téhož roku hledali potravu netopýr řasnatý (*Myotis nattereri*), netopýr hvízdavý (*Pipistrellus pipistrellus*), netopýr parkový (*Pipistrellus nathusi*), netopýr nejmenší (*Pipistrellus pygmaeus*), netopýr ušatý (*Plecotus auritus*), netopýr dlouhouchý (*Plecotus austriacus*), netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*), netopýr vodní (*Myotis daubentonii*), netopýr Brandtův (*Myotis brandti*).

- **Dosadba v mezernatých alejích pro zachování ekologických koridorů a zlepšení stavu biotopů**

Abychom zabránili dalšímu úbytku významných biotopů, zajistili jsme odborně provedené výsadby stromů a organizovali akce pro veřejnost pro obnovu stávajících alejí. V letech 2013-2014 jsme společně s veřejností vysadili 95 vrbových stromořadí podél obecních cest. V roce 2016 umožnila iniciativa „Aleje pro obyvatele Ptačí republiky“ (Aleje dla mieszkańców Rzeczospolitej Ptasiej), ve spolupráci se spolkem FER a s dotací ze Státního fondu životního prostředí a vodního hospodářství, vysazení 70 stromů (40 jasanů a 30 javorů) podél obecní cesty z Lemierzyc směrem na Krzeszyce. Odborná firma vysázela stromky o obvodu 8-10 cm a výšce přes 2,5 m s kořenovým balem. Stromy byly zajištěny dvěma kůly a ochrankou z PVC. Vznikla tak souvislá alej – biotop a ekologický koridor pro netopýry – o délce 870 m mezi obcí a lesem.

Vysadili jsme také 120 vrb jako stromořadí podél obecní cesty vedoucí od protipovodňové hráze a podél starých ramen řeky Warty. Stromky jsme zabezpečili drátěným pletivem na ochranu proti bobrům. Dvacet stromků bylo vysazeno v rámci akce pro veřejnost s pomocí turistů a místních obyvatel. Výsadby vyplňující mezery mezi stávajícími stromy vedly ke zlepšení stanovištních podmínek v linii o délce kolem 2 700 m. Tyto aktivity byly prezentovány na webových stránkách spolku TPS, na sociálních sítích a v regionálním tisku. Výsadba vrb byla zdokumentována také ve filmu „Sýčkové v Ptačí republice“ („Pójdźki w Rzeczospolitej Ptasiej“), dostupné online na You Tube (www.youtube.com/watch?v=8F4t51a_eyg).

- **Péče o vysázené stromy**

Nestačí stromy pouze vysadit. Je třeba se o ně starat a průběžně je ošetřovat. Javory vysazené v letech 2012-2013 podél silnice do Chartowa byly v následujícím období už dvakrát podrobeny ořezům tvarujícím jejich budoucí korunu. To vše proto, aby se v dalších letech předešlo konfliktům s provozem na silnici a zbytečnému poškozování stromů.

Péči vyžadovaly také vrby vysazené v průběhu aktivit, které jsou popsány výše. Mladé vrby je v místních podmínkách velmi obtížné udržovat, protože jsou ohro-

ženy okusem bobrů a volně se pasoucích koní. Kromě toho krávy, které se na loukách také volně pasou, často způsobují vyvracení mladých stromků. Kvůli tomu jsme na louce přiléhající k vysázené aleji nainstalovali dvě drbadla pro krávy. Kmeny mladých stromků jsou chráněny proti okusu zvěří plastovým pletivem do výšky 1,2 metru.

I když všechny zmiňované projekty už skončily, pokračuje spolek TPS s pomocí dobrovolníků, turistů navštěvujících „Ptačí republiku“ (<https://www.tps-unitisviribus.org.pl/rzeczpospolita-ptasia>) a místních obyvatel v péči o vysázené stromy. Kmínky stromů postupně sílí a ochranné pletivo může poškodit zvěř, proto je nutné provádět průběžnou kontrolu a údržbu. Účastníci projektů si osvojili dovednosti jak správně vysazovat stromy a pečovat o ně. A také mnoho turistů se do této práce zapojuje s radostí, už proto, že jim péče o životní prostředí přináší velké uspokojení.

- **Pěstování sazenic původních druhů topolů**

V údolí Dolní Warty jsou kromě vrb typickými stromy také topoly. V současnosti se bohužel jedná převážně o hybridy amerických topolů vysázených v 60.–70. letech 20. století, které rostou podél silnic a velmi často se kácí. Jsme si vědomi, že pro podporu biodiverzity je třeba do krajiny vrátit původní druhy topolů (*Populus nigra* a *Populus alba*), které dříve rostly v lužních lesích podél řeky Warty. Regionální lesní školky ale sazenice těchto topolů nepěstují. Proto si sami pěstujeme sazenice topolu černého a využíváme volně rostoucí topoly bílé k tomu, abychom je sázeli podél cest.

- **Péče o památné stromy – biotopy pro původní druhy živočichů**

Další aktivitou související s ochranou biodiverzity byla péče o památný strom – topol černý rostoucí ve Słońsku, který je jedním z nejstarších a největších zástupců tohoto druhu v Polsku. Tento starý strom se postupně stal biotopem pro nejméně desítku druhů ptáků hnízdících v jeho koruně, dutinách nebo pod kůrou (např. špaček obecný, dudek chocholatý, drozd kvíčala, sýkora koňadra, sýkora modřinka, holub hřivňáč, straka obecná, vrána šedá, šoupálek dlouhoprstý, vrabec polní). V četných dutinách nacházejí útočiště také sršně, kuny a mývalové.

Jak stromy stárnou a dostávají se do senescentního stadia, objevuje se v jejich korunách stále více suchých větví. Abychom minimalizovali riziko vylomení, je nutné suché větve odstranit, čímž se sníží hmotnost koruny a zvýší její odolnost vůči větru. To byl také případ našeho přibližně 100 let starého, více než třicetimetrového topolu. Dva kvalifikovaní arboristé provedli udržovací řezy v koruně stromu. Během akce, která trvala od svítání do soumraku, byly odstraněny téměř všechny suché větve. Ponechali jsme pouze několik nejsilnějších větví, které nenarušují statiku stromu a nepředstavují riziko odlomení při silném větru.

SHRnutí

Pro malé místní spolky, jako je TPS, je při realizaci projektů velmi přínosné partnerství se spolky s celostátní působností, jako je FER. Většina výše popsaných aktivit by nebyla možná bez dostatečných finančních prostředků a odborné podpory.

Velmi důležitá byla také dobrá vůle a součinnost místní samosprávy ve Słońsku, která jako příjemce dotace a partner jednoho z projektů financovala některé aktivity.

Je však třeba mít na paměti, že v malých organizacích bez zaměstnanců na plný úvazek je nejdůležitější práce dobrovolníků. Právě díky dobrovolníkům je možné v aktivitách pokračovat a udržet tak dosažené výsledky. Spolek TPS s pomocí dobrovolníků může pokračovat ve výsadbě stromů a především v průběžné údržbě těch dříve vysazených.

Instalace ochrany stromů před bobry. Foto: Fundacja EkoRozwoju

Cvrčovice, stará ramena Potůčku, 2022. Nově upravené koryto se zachovanými hlavatými vrbami. Foto: David Hauck

Revitalizace toku Potůček

(Cvrčovice, Jihomoravský kraj, Česká republika)

David Hauck, Entomologický ústav, Biologické centrum AV ČR, v. v. i.
Entomolog a nadšený terénní pracovník. Dlouhodobě se věnuje průzkumu lokalit za účelem zjištění přítomnosti vzácných druhů včetně brouků vázaných na mrtvé dřevo.

Obec Cvrčovice leží nedaleko Pohořelic v Dyjsko-svrateckém úvalu. Dochoval se tu velký počet vrboven, které jsou v jinak téměř bezlesé krajině domovem chráněného brouka páchníka hnědého a celé řady dalších ohrožených druhů. Většina vrboven však postrádá adekvátní péči a ochranu a tak pomalu zaniká.

Projekt, jehož předmětem bylo revitalizovat části vodního toku Potůček včetně napojení slepých ramen a posílit tak přirozené funkce krajiny se současným zvýšením ekologické stability lokality u Cvrčovic, byl realizován v letech 2021–2023 s podporou evropských fondů. Lokalita zahrnuje většinu toku Potůčku a jeho slepých ramen v katastru Cvrčovic. Součástí projektu bylo prohloubení slepého ramene i napojující se polní strouhy s řadou vrb, napojení na tok Potůčku a také stavba nápuštěných objektů a příčných přehrádek, pro zvýšení hladiny podzemní vody a její opětovné přivedení do již částečně vyschlého ramene. Byly upraveny cesty pro zpřístupnění lokality a vyřezány náletové dřeviny.

Celé území nivy Potůčku a řeky Jihlavy mezi Pohořelicemi a Kupařovicemi je výjimečné výskytem velkého počtu hlavatých vrb. Nachází se jich zde necelá tisícovka. Území je proto domovem velké populace páchníka hnědého a dalších ohrožených druhů vázaných na staré stromy a stromové dutiny, pro které právě hlavaté vrby představují ideální útočiště. Přesto, že území je na dnešní poměry na hlavaté vrby velmi bohaté, jedná se jen o zlomek jejich původních počtů. Nahlédnutím do historických leteckých snímků ze 40. a 50. let minulého století lze odhadnout, že zde hlavatých vrb rostlo násobně víc, kolem 10 000! Dnes se vrby nacházejí většinou jen na březích, v minulosti ale byly v celé ploše nivy louky s hlavatými vrby, které byly definitivně rozorány v průběhu 50. a 60. let.

Přímo v území dotčeném projektem bylo evidováno asi 160 hlavatých vrb. Z důvodu nutného rozšíření částí starého ramene při jeho zahloubení, pohybu mechanizace, změny trasy koryta napojující se strouhy apod. projekt zpočátku počítal s kácením částí hlavatých vrb. Během další přípravy projektu ale bylo přihlédnuto k jejich mimořádnému významu a projekt byl upraven tak, aby byly zachovány. I v průběhu realizace byla upravována trasa a tvar koryta a zjišťovány možnosti přístupu techniky tak, aby jednotlivé hlavaté vrby nemusely být pokáceny. Nepodařilo se zachovat všechny, ale

asi 10 pokácených vrby je snesitelný počet. Pokud to bylo možné, byly ke kácení vybrány vrby, které již byly ve velmi špatném stavu. Kromě vrby musely být pokáceny i některé další vzrostlé stromy, zejména topoly. Naopak přínosem bylo kácení náletových dřevin, zejména zde rozšířeného javoru jasanolistého. To v budoucnu zpřístupní lokalitu, zamezí zastínění a odumírání hlavatých vrby i dalších hodnotných stromů a zejména umožní výsadbu nových hlavatých vrby, kterou má zajistit obec. Část hlavatých vrby již byla ořezána v rámci projektu, ořez dalších je opět na obci, stejně jako třeba sečení, ořez a další péče v budoucích letech.

Podobný projekt před lety proběhl i v nedalekých Malešovicích, a to bez podpory z evropských fondů. Tehdy vysychající a zanesené koryto Potůčku bylo napojeno kanálem na vodu z řeky Jihlavy a vyčištěno. I zde se podařilo zachovat na březích velký počet hlavatých stromů, o které dnes hezky pečují místní rybářský spolek.

Projekt revitalizace Potůčku je tak dalším krůčkem k alespoň částečné obnově krajiny v nivě řeky Jihlavy. Jeho přínosem bude nejen přivedení vody do krajiny, zvýšení hladiny spodní vody, obnova a zprůtočnění slepých ramen, zpřístupnění krajiny po upravených cestách, ale i zachování a obnova biotopu ohrožených saproxylických organismů.

Cvrčovice, stará ramena Potůčku, 2021. Nově upravené koryto se zachovanými hlavatými vrby. Foto: David Hauck

Snad si místní obyvatelé toto místo při procházkách zamilují a budou sázet a ořezávat další hlavaté vrby. Bez jejich zájmu a péče nebude možné dále lokalitu udržovat, k tomu je samozřejmě zapotřebí i dlouhodobě kladný a aktivní přístup radnice. Jak ale víme na příkladu jen kousek proti proudu ležících Malešovic, jde to.

Ještě v 50. letech 20. století byly na loukách v okolí Cvrčovic a Odrovic hlavatých vrb tisíce. Zdroj: Geoportál ČÚZK

Každý strom zařazený do projektu nese číselné označení.
Fotoarchiv CZ-SK SOUTH LIFE (2022)

Ochrana brouka páchníka hnědého na jihu Čech: projekt CZ-SK SOUTH LIFE

(České Budějovice a okolí, Jihočeský kraj, Česká republika)

Ing. Eva Ježková, vedoucí manažerka projektu CZ-SK SOUTH LIFE

Projekt CZ-SK SOUTH LIFE je zaměřen na zlepšení stavu a následnou ochranu ohrožených druhů rostlin, živočichů i celých přírodních stanovišť. Jedním z cílů projektu je také dosáhnout záchranu a rozšíření vhodných biotopů pro páchníka hnědého tak, aby došlo k posílení současného velmi neuspokojivého stavu populací tohoto ohroženého druhu.

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PROJEKTU

Rozpočet: 7 024 703 € (příspěvek EK: 5 085 000 €; příspěvek MŽP ČR: 370 000 €)

Doba realizace projektu: 1. 9. 2017–30. 6. 2024

Hlavní cíl projektu: zastavení vážných negativních trendů a zlepšení celkově špatného stavu 3 prioritních evropsky významných druhů a 11 prioritních stanovišť z hlediska jejich ochrany na 25 lokalitách v Jihočeském kraji a 30 lokalitách na jižním Slovensku.

Hlavním koordinátorem projektu je Jihočeský kraj, za Českou republiku jsou dalšími přidruženými příjemci Krajské školní hospodářství České Budějovice a Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Onyx. Významnou část aktivit provádí za slovenskou stranu Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky a Bratislavské regionálne ochrannárske združenie.

LOKALITY, NA KTERÝCH SE PROVÁDÍ OPATŘENÍ NA OCHRANU PÁCHNIKA

Projekt CZ-SK SOUTH LIFE se věnuje na území jižních Čech ochraně páchníka hnědého v sedmi vybraných Evropsky významných lokalitách (EVL): Blatná, Hlubocké hráze, Hlubocké obory, Lužnice a Nežárka, Sokolí hnízdo a bažantnice, Vlašimská Blanice a Vrbenské rybníky.

Všechny lokality byly na začátku projektu detailně prozkoumány (kontrola několika desítek tisíců stromů) a aktuální stav byl srovnán se staršími průzkumy. Bylo konstatováno, že výskyt a velikost populace páchníka hnědého jsou na všech lokalitách víceméně

srovnatelné se stavem před cca 10 lety, případně mírně ubývajících, nikde však početnost páchníka hnědého není vysoká. Ke značné zranitelnosti těchto mikropopulací přispívají i zjištěné negativní faktory:

- 1) zanedbání péče o stromy a jejich poškozování
- 2) spontánní zarůstání vhodných dřevin náletovými dřevinami
- 3) ubývání stromů vhodných k vývoji páchníka kácením i jinými vlivy
- 4) nedostatečné zajištění kontinuity věkové struktury porostů
- 5) změny přírodních podmínek v dutinách stromů a přímé poškozování či likvidace stromových dutin.

Ochranná opatření v terénu v jižních Čechách provádí Krajské školní hospodářství České Budějovice (dále jen KŠH). Pracovní tým tvoří koordinátor, vědecký manažer, manažer lokalit, operátoři a dělníci. Terénní specialisté (operátoři a dělníci) by na poli ochrany přírody měli pracovat i po skončení projektu.

Projekt CZ-SK SOUTH LIFE je specifický nákupem speciální techniky s příslušenstvím (např. vozidlo MB Atego s nástavbou pracovní plošiny, Tatra T PHOENIX s jeřábem hydraulickým Palfinger, traktor Lamborghini Spark, horský nosič nářadí Metrac, obojživelný víceúčelový stroj Truxor, křovinořezy a řetězové pily, a další) s níž pracovníci provádí terénní práce.

To, že projekt disponuje vlastní technikou a pracovními silami a potřebná ochranná opatření mohou být prováděna pružně v reakci na podmínky prostředí, je velkou výhodou.

OCHRANÁŘSKÁ OPATŘENÍ

K zachování, zvýšení a rozšíření stávající populace páchníka hnědého jsou ve všech projektových lokalitách detailně navržena opatření péče o stromy a jejich okolí, a to jak o stávající stromy s prokázaným nebo pravděpodobným výskytem, tak o stromy s různě vysokým potenciálem být později osídleny. Těžištěm prací je především:

- Opatření arboristické povahy pro dlouhodobé udržení vhodných podmínek k výskytu larev páchníka ve stromech. U více než 1200 vybraných očíslovaných a detailně popsaných listnatých dřevin je navržen jasně definovaný odborný bezpečnostně-zdravotní ořez. Účelem je nejen zajištění optimálního stavu dutin, ale i udržení a zlepšení zdravotního a bezpečnostního stavu těchto stromů a prodloužení jejich životnosti; z odstraněné dřevní hmoty jsou na vhodných místech vytvořeny loggery.
- Vyřezávání nevhodných dřevin nadměrně zastíňujících a ohrožujících již obsazené i potenciálně osídlitelné stromy a bránící šíření páchníka hnědého na další části lokalit.

- Výsadby listnatých dřevin k zajištění dlouhodobé kontinuity vhodných podmínek pro výskyt páchníka. Bude vysazeno celkem 1 000 listnatých stromů, a to konkrétně druhy dub letní, lípa srdčitá, javor mléč, javor klen, jeřáb ptačí, buk lesní, jilm habrolistý a třešeň ptačí.

Návrhy ochranných opatření jsou na jednotlivých lokalitách projednávány s vlastníky a nájemci pozemků a na základě příslušných povolení postupně realizovány.

VÝSLEDKY DOSAŽENÉ A PŘEDPOKLÁDANÉ

V průběhu realizace projektu CZ-SK SOUTH LIFE byl v Jihočeském kraji dosud proveden bezpečnostně-zdravotní ořez více jak 800 listnatých dřevin s prioritním cílem zlepšení zdravotního stavu stromů, stabilizace korun a zvýšení bezpečnosti v jejich okolí. (data k 1/2023). Současně s prováděním ořezů probíhá vyřezávání nevhodných dřevin (nadměrně zastiňujících a ohrožujících zájmové stromy). Vhodnými arboristickými metodami je umožněn žádoucí vývoj vytipovaných stromů, především jejich stabilizace a regenerace, a současně tím zajišťujeme vhodné podmínky nejen pro výskyt páchníka, ale i celé řady dalších chráněných živočichů. Výsadba stromů je plánována na jaro roku 2023.

Na závěry týkající se efektivnosti zvoleného ochranného managementu je ještě brzy. V projektovém území zatím nebyly zaznamenány významné pozitivní změny ve výskytu páchníka. Dle odborné studie z roku 2021 nedošlo ke změnám v počtech stromů, ve kterých byl páchník prokázán od začátku projektu. Zaznamenávány byly i případné změny zdravotního stavu stromů. Ukazuje se, že posun obou ukazatelů (tj. výskyt páchníka, zdravotní stav stromů) je po prvních letech projektu minimální, což je dáno konzervativností zkoumaného druhu (je to špatný letec) a pomalými změnami, které probíhají ve starých dřevinách. Koneckonců věk dubů, které ve zkoumaném vzorku dominují, je počítán na staletí a tři projektové roky jsou tedy v jejich životě velmi krátkou epizodou, během které lze jen obtížně zaznamenat jak změny pozitivní, tak negativní.

DALŠÍ INFORMACE A ZKUŠENOSTI

Odborné studie

Jednotlivé odborné studie analyzují biotopy páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*) a zabývají se monitoringem výskytu tohoto druhu a kvalitou jeho biotopů. Dílčí průzkumy mají zaznamenat průběžné změny ve výskytu předmětu ochrany po provedených ochranných opatřeních u cílových dřevin (ořez, tvarování, uvolnění z podrostu) ve všech zájmových EVL, ve kterých je jedním z předmětů ochrany páchník hnědý. První soustavný průzkum ve většině sledovaných EVL (s výjimkou EVL Hlubocké hráze) byl proveden v roce 2012 (mimo projekt). V rámci tohoto projektu došlo k úvodnímu průzkumu v roce 2018-2019, kdy byly vytipovány vhodné stromy pro výskyt páchníka hnědého a navržen způsob jejich údržby. V roce 2021 pak proběhl následný průzkum, který měl zaznamenat případné změny ve výskytu páchníka po provedeném managementu. Monitoring probíhá po celou dobu realizace projektu až do roku 2024.

Označení stromů v terénu

Každý strom je zaměřen pomocí GPS souřadnic a nese unikátní značku umístěnou přímo v terénu (plastový štítek s číselným označením stromu).

Ošetření více stromů, než byl původní cíl

Dle původního plánu projektu bylo cílem ošetřit zdravotně-bezpečnostním ořezem celkem 1000 stromů. Nicméně v rámci realizace projektu byly ušetřeny prostředky z ochrannářských opatření na podporu druhu hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox subsp. bohemica*), proto můžeme investovat uvolněné prostředky (hlavně pracovní kapacita projektového týmu) do opatření ve prospěch druhu páchník hnědý a navýšit tak stanovený cíl. Velmi laicky řečeno, domluvili jsme se s Evropskou komisí, že ošetříme o 260 stromů více. I pro tyto stromy nově zahrnuté do projektu byl zajištěn pravidelný monitoring a pro pracovníky v terénu odborné studie s návrhy konkrétních prací.

Pozitivní dopad na ostatní druhy

Ochrana biotopů a stanovišť s výskytem páchníka má zároveň pozitivní dopad i na široké spektrum entomofauny, avifauny a dalších druhů živočichů specificky vázaných na tato stanoviště; plánovaná ochrannářská opatření mají přispět i k oživení místních tradic a zachování kulturního dědictví.

„Páchníkové“ lokality jsou také velmi významné výskytem dalších cenných druhů. Z nich byly v rámci monitoringu páchníka ve stromech zařazených do projektu zjištěny bohaté populace brouků, zejména zdobence *Gnorimus variabilis*, roháče obecného (*Lucanus cervus*) a tesaříka obrovského (*Cerambyx cerdo*). Na projektovém území byl opakovaně prokázán výskyt také několika dalších velmi významných zvláště chráněných a ohrožených druhů hmyzu, včetně kovaříků *Ampedus quadrisignatus*, *Lacon lepidopterus*, *Ampedus (Brachygonus) dubius*, *Ampedus brunnicornis* a *Ampedus cardinalis*, roháčka jedlového (*Ceruchus chrysomelinus*), potemníka *Tenebrio opacus*, zlatohlávka skvostného (*Protaetia speciosissima*), brouka *Prostomis mandibularis*, a mnohých dalších. Ve všech případech se jedná o druhy vázané na obdobný biotop, tj. staré listnaté stromy a jejich dutiny.

„Katastrofická událost“ v EVL Vrbenské rybníky

V červenci roku 2021 byla velmi silná bouřka a v EVL Vrbenské rybníky při ní bylo vyvráceno celkem 11 „páchníkových“ stromů, které nemohou být dále hodnoceny, a 15 stromů bylo silně poškozeno, ty jsou ale dále hodnoceny jako významné pro páchníka. Kdyby nebyly stromy na této lokalitě před bouřkou ošetřeny, „ztráty na životech“ mohly být podstatně vyšší.

Vlastnické vztahy

Projekt CZ-SK SOUTH LIFE děkuje všem vlastníkům a nájemcům za spolupráci při realizaci projektu. Zvláštní poděkování patří zámku Blatná a Státnímu zámku Hluboká nad Vltavou.

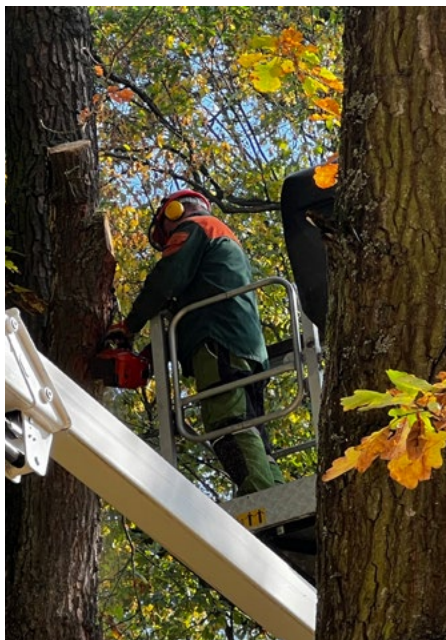
Propagace projektu ve vztahu k páchníkovi

Propagace probíhá aktivně po celou dobu projektu v médiích (tiskové zprávy, články v novinách, časopisech, rozhlas). Máme snahu oslovit všechny věkové kategorie (např. děti – reportáž Terčin zvířecí svět na TV Děčko, dospělí – reportáž Víkend na TV Nova). Pořádáme exkurze, semináře, přednášky pro laickou i odbornou veřejnost a všechny stupně škol. Každého zaujme plyšový oblek páchníka (nebo vlka, Karkulky a čmeláka), který si členové projektového týmu neváhají obléknout, aby ochranu přírody přiblížili (nejen) nejmenším. S motivem páchníka vznikne knížka a jsou k dispozici letáky, magnetky, fair-trade čokoláda, někdy i čerstvé perníčky.

Příspěvek byl sestaven dle informací z odborných studií projektu, tiskových zpráv projektu a vlastních zkušeností. Děkuji celému projektovému týmu za společné úsilí na poli ochrany přírody (nejen při ochraně páchníka).

Vozidlo MB ATEGO GSR E 290PX
s nástavbou pracovní plošiny.
Fotoarchiv CZ-SK SOUTH LIFE (2022)

Provádění bezpečnostně-zdravotního
ořezu.
Fotoarchiv CZ-SK SOUTH LIFE (2022)

Staré torzo dubu, stav 2018. Slavická obora. Foto: Michal Kindl

Arboristika ve Slavické oboře

(Slatiňany, Pardubický kraj, Česká republika)

Michal Kindl

Je certifikovaný arborista. Zakázky nevyhledává daleko, nejraději doma na Chrudimsku a v okolí. „To proto, že pracuji s živou přírodou a je dobré být tomu nablízku“, říká. Zakázky, kterých si zvláště cení, souvisí s lesem, starými stromy a skvělými lidmi. Patří k nim i projekt „Podpora biotopu páchníka hnědého ve Slavické oboře“.

Slavická obora je součástí kulturní krajiny Slatiňansko–Nasavrcko. Tu tvořil odborně pastevní les, pastviny a ovocné sady. Kostru pastevního lesa tvořil zejména dub. Stromy byly vysazeny v širokém sponu cca 35 m, aby měly dostatek světla a plodily. Takto prosvětlený les současně umožňoval růst trávy pro pastvu. O největší rozvoj obory se zasloužil rod Auerspergů. V současné době jsou nejvýznamnějšími vlastníky Lesy ČR, Národní hřebčín Kladruby nad Labem a soukromé rybářství.

V důsledku změn po druhé světové válce duby v pastevním lese podrostly náletem smrku a borovice tak, že staleté duby v něm postupně začaly odumírat. Senescentní stromy poskytují vhodný biotop pro spoustu organismů, což vedlo k vyhlášení obory jako evropsky významné lokality (EVL).

Ve Slavících jsem měl možnost pracovat poprvé v roce 2012, kdy tehdejší vedoucí lesní správy chtěl tento pěstební les obnovit a zasloužil se o nastartování několika ochranných projektů. První byl pro Lesy ČR, druhý pro národní hřebčín a třetí znovu pro Lesy ČR. Specifikem obory je chov jelení zvěře a koní, kvůli tomu je nutné veškerý sadební materiál nadstandardně chránit před zvěří.

Předmětem projektů bylo ošetření stromů a nová výsadba, jejich cílem bylo prodloužení bezpečné existence starých stromů a tím i biotopu vzácných organismů, z nichž páchník hnědý je vlajkovým druhem. Současně s ošetřením stromů proběhly rozsáhlé výsadby zejména dubu, okrajově lípy a ovocných stromů v obnovených sadech. Jako nejdůležitější krok pro záchranu dubů bylo masivní odkácení náletových jehličnanů, které už byly ve věku zhruba 80 let. Dub je světlomilný a s narůstajícím věkem jeho potřeba světla ještě roste.

První etapa proběhla v letech 2013–2014. Bylo ošetřeno zhruba 350 stromů a vysazeno cca 350 kusů dubů, lip, jabloní a třešní. Projekt byl – tak jako ostatní – hrazen z prostředků Evropské Unie. Kvůli nedostatku zkušeností se do realizačních podmínek dostal příliš krátký termín na řezu stromů a bylo to pro mě velmi hektické období. Současně i krásné, protože ošetřování staletých dubů je pro arboristu sváteční prací. Ořezány byly stromy v hlavních alejích na pozemcích LČR. Nejčastějšími zákroky byly zdravotní a bez-

pečnostní řezy a podle stavu stromu různě intenzivní redukce. Výsadba byla náročná v tom, že nově vysazený strom se musel okamžitě ochránit 2 m vysokým oplůtkem, protože poškození zvěří hrozilo už krátce po opuštění pracoviště. V roce 2013 byl průběh srážek ještě normální a v následujícím roce jsme vystačili se třemi zálivkami. Problémy: ne všechny výsadby se povedlo správně umístit – světlomilnost druhů jsme ověřovali za pochodu. Ujaly se sice všechny sazenice, ale duby v zastíněných místech trpěly padlím a cca 20 kusů muselo být vyměněno, zčásti za lípu velkolistou, která přistínění snese.

Druhá etapa proběhla v letech 2014–2015. Bylo ošetřeno 130 stromů a 100 ks bylo vysazeno. V této etapě byly ořezány nejstarší a nejhodnotnější solitérní duby v pastvinách. Cílem bylo oddálení rozpadu stromů pomocí silných redukčních řezů. Starý strom má různé defekty, dutiny, houby, žijí v něm různé organismy. Je přirozené, že z něho odpadávají větve. Pokud se ale odlomí kosterní větve na kmeni a odkryje dutinu ve kmeni, dojde jednak k destabilizaci celého stromu a jednak k dramatické změně podmínek v dutině. To může vést k zániku celé populace vzácných dutinových organismů. Cílem řezu je tedy zakrácení kosterních větví natolik, aby k jejich odlomení na kmenu vůbec nedošlo. Inspirací mi byl starý dub v pastvině, u kterého došlo k olámání větví celé koruny několik metrů od kmene. Následně strom obrostl sekundární korunou a dále dobře prosperuje. To jsem se snažil napodobit. V případě senescentních stromů není nutné úzkostlivě dodržovat doporučené průměry řezu větví, je možné si dovolit i hlubší zásah, protože stromy už jsou houbami dávno prorostlé. Odlehčení tak přispívá k prodloužení existence jedince. Důležitou podmínkou je provedení v předjaří, kdy na silný zákrok starý strom nejlépe reaguje. Záměrem bylo i ponechání suchého, staticky bezpečného dřeva v koruně. To zvyšuje biologickou hodnotu stromu a má to i estetický význam.

Výsadby v pastvinách musely být chráněny ještě náročnějšími ohrádkami. V oboře je hřibárna, mladí koně jsou zvědavější a prověří bytelnost ohrádek ještě více než dospělí.

Třetí etapa se realizovala v letech 2017–2018 a zahrnovala větší území: Slavickou oboru a další chráněná území kolem Slatiňan a v Železných horách. Ošetřilo se cca 1500 stromů a téměř 1100 jich bylo vysazeno. Dále byly vystavěny suché zídky a plazníky a obnoveny staré louky a ovocný sad.

Kromě zásahů na stromech prováděných v předchozích etapách jsme některé havarijní stromy ořezali na bezpečné torzo. Dělá se to v případech, kdy strom je osídlen vývojovými stadii hmyzu, který tak může dokončit svůj vývoj. U páchníka to například trvá i 4 roky. Torzování často vyvolává kontroverze, ale je třeba to brát jako alternativu kácení.

Potíže nastaly hned v roce 2018 při údržbě výsadeb, kdy byl první velmi suchý rok. Po dobrých zkušenostech z minulých etap byly naplánovány jenom tři zálivky za sezónu a už na konci jara bylo jasné, že to zdaleka nebude stačit. V našich silách bylo zalití třikrát do měsíce. To trvalo téměř 4 měsíce. Pro představu jsme při dávce 50 l vody na strom rozvezli cca 600 m³ vody. Tu jsme zvláště později, kdy celá krajina vysychala, obtížně sháněli, protože některé rybníky vyschly úplně a z některých jsme nesměli čerpat.

I přes toto úsilí duby, kterých bylo přes 800, začaly usychat. Po zvýšené záливce některé znova obrazily a pak zase uschly. Byl jsem z toho bezradný, až mě entomolog z CHKO Železné hory upozornil, že sazenice dubů jsou napadeny bělokazem dubovým (*Scolytus intricatus*). Jedná se o druh kůrovce, který napadá mladé oslabené jedince nebo vršky stromů. Nálet se projevívá nenápadnými dírkami v kůře o velikosti špendlíkové hlavičky. Záludnost napadení spočívá v zavlečení tracheomykózních hub, které způsobí uschnutí stromku. Problém jsem konzultoval s našimi předními odborníky: bělokaz byl doposud považován za indiferentní druh bez hospodářského významu a není proti němu zpracována ani metodika ochrany. Použití pesticidů neumožňují přísná pravidla ochrany EVL. Jediné, co bylo možné použít, byl nátěr kmínku repelentem, který se ukázal jako neúčinný. V letech 2018 a 2019 nebyly výsadby dubu bělokazem napadeny jen v oboře, ale v celém regionu. K silnému napadení výsadeb v oboře přispělo i to, že bělokaz měl možnost se vyvinout na ořezaných větvích ze stovek dubů. Ztráty byly obrovské a více než polovinu těchto výsadeb jsme museli v následujících letech vyměnit. V prvních dvou etapách jsme měli dobré zkušenosti s výsadbovým materiálem o velikosti OK 12–14cm (obvod kmínku). V této etapě s nedostatkem srážek jsme na výměnu použili menší sazenice a zdá se, že je to správná cesta.

Práce na těchto projektech byla velmi pestrá a zajímavá, každý strom je jako otevřená kniha. Pro staleté stromy a duby zvláště to platí dvojnásob. Vzhledem k tomu, že jsme větve odřezávali dále od kmenu, do dutin jsme zasahovali výjimečně. I tak jsme měli možnost se setkat nejen s pobytovými stopami, ale i s živými páchníky, zlatohlávkami, netopýry, plchy, sovami, kunou, viděli jsme i čápa černého. Překvapením pro mě bylo i setkání se jmelím rostoucím na dubu: nerostlo však přímo z větve, ale bylo přísáté na ochmet.

Ořez solitérního dubu v pastvinách. Slavická obora, II.etapa, jaro 2015.
Foto: Michal Kindl

Bernartice nad Odrou. Vrby 2 roky po ořezech. Fotoarchív LIFE Osmoderma (2019)

Záchrana biotopů páchníka hnědého v Poodří

(Chráněná krajinná oblast Poodří, Moravskoslezský
kraj, Česká republika)

Marcela Klemensová, Arnika – Centrum pro podporu občanů

Pracuje pro českou neziskovou organizaci, která od roku 2001 spojuje lidi usilující o lepší životní prostředí. Koordinuje projekty a aktivity zaměřené na ochranu stromů a alejí.

Tok řeky Odry a navazující říční krajina v Moravské bráně od jižního okraje Ostravy po Nový Jičín má statut chráněné krajinné oblasti (CHKO Poodří) a také evropsky významné lokality (EVL Poodří). Řeka je tu neregulovaná, s cennými pobřežními porosty, zbytky lužního lesa a vlhkých luk. K tomu nejcennějšimu patří remízy a skupiny stromů mezi zemědělsky využívanou půdou. Velmi cenné jsou zejména staré stromy s velkou biologickou hodnotou, tzv. biotopové stromy. V Poodří jsou to zejména lípy oslabené náporom jmelí, původní topol černý, který jmelí naopak odolává, staleté zjizvené duby a hlavaté vrby kdysi pravidelně ořezávané „na hlavu“, nyní často přerostlé a zanedbané. Jsou to biotopy páchníka hnědého, brouka, který je chráněn evropskou i národní legislativou.

Díky podpoře Evropské Unie z programu LIFE a podpoře Ministerstva životního prostředí České republiky jsme se v letech 2018–2023 intenzivně věnovali ochraně krajiny v Poodří a podpoře biodiverzity. K projektu na ochranu páchníka hnědého nás inspirovaly podobné zahraniční projekty. Od počátku jsme věděli, že naším cílem je pojmout ochranu krajiny a biotopů pro páchníka komplexně, a k tomu se obzvláště hodí evropský program LIFE.

Program LIFE se dlouhodobě věnuje ochraně přírody a biologické rozmanitosti, ochraně životního prostředí a klimatu. Oblast ochrany přírody zahrnuje jak projekty na ochranu druhů a stanovišť v rámci soustavy Natura 2000, tak i projekty obecněji zaměřené na ochranu biodiverzity.

Typický projekt LIFE má časový rozsah 5–6 let a rozpočet od 20 mil. Kč výše. To jsou podmínky ještě zvládnutelné pro větší nevládní organizace a zároveň dostatečné pro to, aby v krajině dokázaly něco zásadnějšího realizovat.

Při hledání partnerů pro projekt jsme se snažili poskládat tým tak, abychom se v něm vzájemně doplňovali. Šlo nám o to, aby každý partner přinesl do týmu něco jedinečného a abychom dohromady obsáhli všechny potřebné dovednosti a znalosti. Arnika při-

Výsadby s veřejností. Fotoarchív projektu LIFE Osmoderma (2021)

nesla dlouhodobé zkušenosti s osvětou a prací s různými zájmovými skupinami, a také zkušenosti s řízením větších projektů. ČSOP Studénka má dokonalou znalost území a dobré vztahy s místními obyvateli a samosprávami. Ostravská univerzita pak zajistila odborný přístup a podrobné znalosti související s výskytem páchníka a ochranou jeho biotopů.

Naším hlavním cílem bylo zlepšit podmínky pro výskyt páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*) v Evropsky významné lokalitě Poodří. Ale naše ochranná opatření (výsadby původních druhů stromů, a ošetření vzrostlých stromů) pozitivně ovlivnila také biotopy dalších druhů živočichů, kteří jsou předmětem ochrany podle evropské i národní legislativy. Můžeme uvést například kuňku ohnivou (*Bombina bombina*), ptáky hnízdící v dutinách stromů a netopýry. Páchník hnědý patří totiž mezi deštníkové druhy živočichů. Chráníme-li anebo vytváříme-li podmínky pro vznik biotopů pro páchníka (a to jsou především původní druhy stromů, které v pozdním věku vytvářejí dutiny), zlepšujeme tím podmínky pro přežívání mnoha dalších druhů živočichů, které jsou vázány na dutiny stromů a dřevo v různých stádiích rozkladu.

V Poodří se páchník vyskytuje především ve starých hlavatých vrbách. Jeho dalšími biotopy jsou lípy, duby a topoly. Vhodné podmínky nachází také v dutinách hrušní, jejichž pěstování má v Poodří dlouhou tradici. Svou činnost v terénu jsme zaměřili na oslabení faktorů, které ohrožují přežívání páchníka hnědého v Poodří. Ořezávali jsme

staré vrby na hlavu, abychom zastavili jejich degradaci a obnovili typický krajinný prvek i biotop páchníka v Poodří – hlavaté vrby. Sázeli jsme původní druhy dřevin – duby, hrušně, vrby a topoly černé – abychom propojili izolované oblasti výskytu páchníka v Poodří a vytvořili podmínky pro vznik nových biotopů. Sázeli jsme i mimo chráněné území a vytvářeli nášlapné kameny umožňující propojení EVL s dalšími lokalitami výskytu páchníka. Ve spolupráci se zkušenými arboristy jsme přispěli k tlumení invaze jmelí, které v Poodří ohrožuje druhý nejčastější biotop páchníka a šetrně jsme ořezali více než 100 vzrostlých lip.

Letité duby s dutinami, prasklinami nebo jizvami po zásahu bleskem jsou velmi cennými biotopy nejen pro páchníka, ale také například pro netopýry. Několik desítek dubů, současných nebo perspektivních biotopů, jsme šetrně ořezali a také prosvětlili jejich okolí. Cílíme tím na hospodařící zemědělce a vlastníky pozemků. Šetrně ošetřený dub ukáže v krajině svou krásu i biologickou hodnotu a nezavdá příčinu ke kácení například kvůli zajištění pojezdu zemědělských mechanismů.

Důležitou součástí naší práce byla pečlivá příprava a dokumentace všech provedených ochranných opatření. Začínali jsme vždy terénním průzkumem s pracovníkem Správy CHKO Poodří. Vzrostlé stromy prověřil před zásahem odborník, zda se v něm nevyskytuje páchník či jiné druhy chráněných živočichů. Ochranná opatření pak byla prováděna tak, aby v jejich průběhu nedošlo k poškození biotopů či živočichů samotných. Každý ošetřený a vysázený strom byl zaveden do databáze, včetně jeho souřadnic a základních charakteristik.

Albrechtický. Workshop k ořezávání vrby. Fotoarchív LIFE Osmoderma (2022)

Dlouhodobá a důsledná péče je v ochraně přírody nesmírně důležitá, má-li člověk vidět pozitivní efekty svého konání. A netýká se to jenom samotné krajiny. Teprve dlouhodobé a systematické úsilí přináší výsledky i ve spolupráci se zájmovými skupinami (místní obyvatelé, vlastníci půdy, samosprávy obcí) a v budování příznivého společenského, legislativního a kulturního prostředí pro komplexní a efektivní ochranu krajiny.

Ale jak motivovat, vzdělávat a zvyšovat povědomí o významu biodiverzity u všech zájmových skupin, které tady žijí, relaxují nebo pracují? Jak zajistit, aby lidé společně s námi vnímali nutnost ochrany krajiny a přijímali postupy šetrného hospodaření v krajině za své?

Vlastníci a správci pozemků jsou pro nás klíčoví také vzhledem k tomu, že bylo nereálné dotčené pozemky vykupovat. Pro získání podpory, která často vyústila v souhlas s realizací konkrétního ochrannářského opatření, bylo nejúčinnější setkání přímo v terénu, na pozemku vlastníka, anebo demonstrace již provedeného opatření jinde.

Na pozemcích soukromě hospodařících zemědělců a obcí se nám společně podařilo ošetřit stovky zanedbaných vrb, prosvětlovali jsme okolí mohutných dubů, a také sázeli – remízky, stromořadí, skupiny stromů nebo i selský sad.

Podobná opatření, byť jednání, která předcházela, byla mnohem formálnější a náročnější na čas, se nám podařilo realizovat i na pozemcích některých státních institucí, jako je Povodí Odry, Lesy ČR nebo Správa silnic Moravskoslezského kraje.

Věříme, že všechna realizovaná ochrannářská opatření a spolupráce navázána s vlastníky a správci pozemků vytvořily podmínky pro pokračování v práci i v následujících letech. Jsou pro nás zároveň závazkem. O vysázené stromy musíme pečovat, „ořez na hlavu“ u vrb musíme v několikaletých intervalech opakovat.

Pro získání co největší podpory a zájmu místních obyvatel a turistů jsme je pozvali na celou řadu zajímavých akcí, například na exkurze pro školy a rodiče s dětmi; workshopy v terénu, kde jsme společně sázeli nebo předváděli správné metody ořezu vrb, nebo na každoroční Tour de Aleje – cyklistickou jízdu se zábavným ekovýchovným programem, tematicky souvisejícím s ochranou stromů a páchníka. Připravili jsme pro ně publikace a výstavu věnované šetrnému hospodaření a pozoruhodným stromům v Poodří.

Na závěr shrnutí našich poznatků a zkušeností nejen pro ty, kteří se hodlají pustit do práce pro krajinu:

Praktické zkušenosti v terénu ukázaly, že ořezy dlouhodobě neudržovaných vrb jsou obtížnější, než jsme čekali. Téměř všechny zásahy musel provádět arborista se stromo-lezeckým výcvikem. Zejména u přerostlých vrb se silným větvemi nelze ani při šetrné manipulaci vyloučit, že se některá větev samovolně nevylomí. Může tak dojít k nechtěnému odkrytí dutiny a tím k poškození biotopu nebo i vývojových stádií ohroženého

druhu živočichů. Pro takové případy nám odborníci vytvořili operativní postup, jak neprodleně minimalizovat vzniklou škodu a jak zajistit soulad s naší legislativou.

Velmi úspěšné byly workshopy pro veřejnost a samosprávy k ořezávání vrb. Účastníci z bezpečné vzdálenosti sledovali práci arboristů a pomohli s úklidem dřevní hmoty. Ná-zorná ukázka v terénu a společná práce jsou nejlepší motivací pro vlastníky pozemků, aby údržbu stromů prováděli pravidelně.

Při výsadbách stromků se osvědčila spolupráce s regionálními dodavateli sazenic, a to nejen kvůli nižším nákladům na dopravu, ale i kvůli lepší kvalitě sazenic, jejich místního původu a možnosti s předstihem dohodnout přípravu sazenic „na míru“.

Pozvánky ke společné výsadbě uvítaly místní školy i regionální firmy. Získali jsme tak zdatné pomocníky a dobrý pocit, že předáváme vlastní zkušenosti tam, kde mohou být využity i v příštích letech.

Projekt přispěl nejen k praktické ochraně páchníka a zlepšení stavu jeho biotopů, ale i k rozšíření znalostí o jeho výskytu. Během 5 let projektu jsme díky spolupráce s entomologem přispěli do náleзовé databáze Agentury ochrany přírody a krajiny ČR 68 novými záznamy.

Několik let trvá, než se zúročí důsledná práce s veřejností a s médii. Výsledky jsou však prokazatelně pozitivní. Našemu týmu to potvrdila například studie z dubna 2022 „Zpráva o mediálním obrazu regionu ve vztahu k ochraně páchníka“, zpracovaná kole-gy z Ostravské univerzity. Srovnání mediální analýzy na začátku projektu a po 4 letech jeho realizace ukazuje nárůst článků a reportáží v regionálních i celostátních mediích nejen přímo o páchníkovi a aktivitách projektu, ale také obecně o životním prostředí, krajině a biodiverzitě.

Oceňujeme, že program LIFE umožňuje poměrně pružně provádět změny, zejména v čerpání financí z naplánovaného projektového rozpočtu. Ukázalo se, že reálné potře-by realizace projektu si vynucovaly změny v rozpočtu prakticky neustále. Přes finanč-ní podporu Ministerstva životního prostředí ČR představuje pro neziskové organizace realizace projektu takového rozsahu velkou výzvu, zejména kvůli nutnému kofinanco-vání a předfinancování. Je potřeba mít stabilizovanou finanční situaci s dostatečnou finanční rezervou a použitelnými vedlejšími zdroji. Arnice se například velmi hodily dlouhodobé zkušenosti s individuálním i firemním dárcovstvím. Získávání podpory re-gionálních firem a spolupráce s místními samosprávami a školami umožní pokračovat v ochraně biodiverzity i po skončení víceletých projektů, jakým byl LIFE Osmoderma.

Torzo vrby v lužním lese v Lyngu, které nabízí množství úkrytů pro hmyz i další živočichy a také hostí dřevokazné houby, na které jsou vázány některé druhy hmyzu. Foto: ČSOP Cieszynianka

O životě v mrtvém dřevě na březích řeky Olše

(Český Těšín, Karviná, Dětmarovice,
Moravskoslezský kraj, Česká republika)

Veronika Kornová

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Cieszynianka působí od svého založení v roce 2014 v okresech Karviná a Frýdek-Místek. Věnuje se především managementu několika přírodních lokalit, které jsou ve vlastnictví ČSOP i jiných osob. Zabývá se také prováděním odborných průzkumů či environmentální výchovou. V lužním lese V Lyngu v současné době zajišťuje především pravidelné kosení louček, příležitostně se snaží potlačovat invazivní druhy rostlin a provádí úklid odpadků. Plánuje realizaci tří tůňek.

Břehové porosty řeky Olše jsou velmi cenným biotopem s výskytem vzácných druhů hmyzu vázaných na odumírající stromy a tlející dřevo. Bez spolupráce vlastníků, vhodného managementu a odpovídajícího stupně ochrany však o tento zachovalý a pestrý biotop můžeme kdykoli přijít.

BŘEHOVÉ POROSTY A LUHY ŘEKY OLŠE

Území kolem řeky Olše mezi Karvinou a Českým Těšínem je tvořeno převážně vrbo-topolovým měkkým luhem s lokálně se vyskytujícími duby či jasaný. Pro převážnou část území je typické velké množství starých a rozpadajících se stromů. Tlející dřevo poskytuje útočiště a potravní příležitosti jak pro obratlovce, tak pro bezobratlé živočichy. Naprostou většinu těchto místy až pralesovitých porostů však najdeme na pozemcích, které nejsou primárně určeny k plnění funkcí lesa, ale nachází se na ostatních či vodních plochách. Tento stav je pravděpodobně způsoben historickým vývojem území, jelikož velká část porostů vznikla až po regulaci řeky v ploše jejího bývalého řečiště. Vzniklý komplex se lokálně vyvíjí již více než 70 let a navazuje na okolní dochované fragmenty lužních lesů. Navzdory unikátnímu biotopu, který břehové porosty řeky Olše představují, je území v dnešní době ohroženo celou řadou zájmů, od těžby uhlí a dřeva přes udržování regulace vodních toků až po změnu využití pozemků a výstavbu.

ENTOMOLOGICKÉ MAPOVÁNÍ

V rámci národního programu Českého svazu ochránců přírody s názvem „Ochrana biodiverzity“ se ZO ČSOP Cieszynianka zaměřila na mapování podél levého břehu řeky Olše. V roce 2019 se jednalo o úsek mezi Českým Těšínem a Karvinou, v roce 2022 o lokalitu lužního lesa V Lyngu v Dětmarovících. V obou případech šlo o první podrobnější mapování území, které prováděl entomolog Ondřej Sabol ve spolupráci s členy ČSOP Cieszynianka.

Během mapování byl kladen důraz na prokázání bioindikačně významných druhů brouků vázaných na tlející dřevo, jejichž výskyt nám může poskytnout cenné informace o zachovalosti biotopu. Z tohoto důvodu byla pozornost zaměřena na xylofágní a saproxylické brouky (tedy na druhy potravně či stanovištně vázané na pletiva tlejících dřevin) s doplněním o nálezy ze skupiny mykofágních a mycetoxylófágních druhů (výskytem a vývojem vázané na různé druhy hub napadajících dřevní hmotu). Tyto skupiny, jak již jejich popis naznačuje, jsou často ohroženy nedostatkem a odstraňováním starých, vyvrácených či jinak poškozených stromů z naší krajiny. Jedním z hlavních cílů bylo také prokázání vzácných druhů patřících do Červeného seznamu bezobratlých ČR (Hejda a kol. 2017), nebo druhů chráněných podle národní legislativy. Získaná data jsou dokladem o pestrosti daného území a mohou sloužit jako jeden z podkladů pro jeho ochranu. V neposlední řadě jsou tyto informace důležité i pro vlastníky a správce území pro zajištění vhodné péče o lokality.

VÝSLEDKY MAPOVÁNÍ

V luzích mezi Karvinou a Českým Těšínem bylo nalezeno 142 druhů brouků (z 30 čeledí) vázaných na tlející dřevo či na houby, které toto dřevo napadají. Mezi nalezenými druhy jsou i tři chráněné podle Zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Prvním z nich je silně ohrožený lesák rumělkový (*Cucujus cinnaberinus*), jehož larvy jsou vázány na tlející vrstvu podkorního detritu. Tento druh je ve zkoumaném území jeden z nejvýznamnějších a byl zjištěn v celém profilu zkoumaného území. Další dva nálezy patří do kategorie ohrožených a jsou to druhy dnes již poměrně rozšířené či lokálně hojnější – zlatohlávek tmavý (*Oxythyrea funesta*) a zdobenec skvrnitý (*Trichius fasciatus*). Z celkového počtu nalezených druhů jich 36 patří do Červeného seznamu bezobratlých ČR (Hejda a kol. 2017). K nejzajímavějším patří bioindikačně významný, kriticky ohrožený *Hylis cariniceps*, u něhož jde pravděpodobně o vůbec první nález na severovýchodě Moravy. Z druhů zařazených do Červeného seznamu se dále 13 druhů řadí do kategorie ohrožený, dalších 9 druhů do kategorie zranitelný a 12 druhů do kategorie téměř ohrožený. Nalezen byl například bioindikačně významný kovařík *Brachygonus dubius*, který byl do této doby znám pouze ze dvou lokalit ze severovýchodu Moravy. Velmi vzácným druhem je i ohrožený houbožrout *Mycetophagus ater*, vyskytující se typicky ve starších a zachovalejších listnatých lesích.

V Lyngu u Dětmarovic bylo nalezeno 281 druhů brouků, z toho 42 zapsaných v Červeném seznamu. K nejvýznamnějším patří dřevomil *Clypeorhagus clypeatus*. Jedná se teprve o třetí nález na území České republiky. Zajímavý byl i nález drabčička *Hesperus rufipennis*, který v Česku patří mezi kriticky ohrožené druhy, obývá duté kmeny, pařezy starých listnatých stromů a často žije pod vlhkou odstávající kůrou. Vzácný je také hrotař *Mordellaria aurofasciata*, teplomilný brouk, který byl rámci Moravskoslezského kraje nalezen poprvé. Jeho larvy se vyvíjejí v tenkých odumřelých větvích listnatých stromů a keřů.

Byly nalezeny i druhy s poetickými či kuriózními českými jmény, jako je větevníček, huňatoštitník, hubokaz, topolníček, pýchavkovník, lesklec, houbožrout, vějířník, lejnomil, kůrař nebo spuchřelík, což poukazuje na romantickou atmosféru místní krajiny.

OHROŽENÍ LUŽNÍCH LESŮ A JEJICH MOŽNÁ ŘEŠENÍ

Přestože je celé zájmové území významným krajinným prvkem a je zahrnuto do územního systému ekologické stability jako biokoridor nebo biocentrum (na lokální či regionální úrovni), jsou luhy v posledních letech poškozovány těžebními zásahy a došlo i k trvalé likvidaci cca 1 ha luhu v oblasti mezi Českým Těšínem a Karvinou.

Velká část porostů ve zkoumaném území se navíc nachází ve stadiu zralosti a celá desetiletí zde z důvodu absence disturbancí podmíněných říční dynamikou nedochází k obnově větších ploch dřevin měkkého luhu a porosty se vyvíjejí směrem k tvrdým luhům či jiným typům lesa. Pro zajištění existence tohoto biotopu je tak nutné renaturalizovat řeku a její nivu v maximální možné míře s důrazem na obnovení dynamických procesů.

Pro zajištění existence alespoň části tohoto cenného biotopu by bylo nutné přistoupit kromě renaturalizace řeky také k ponechání samovolného vývoje porostů, zákazu těžby dřeva a zajištění odpovídajícího stupně ochrany alespoň v těch nejhodnotnějších částech území. Vhodných stromů sloužících jako biotopy pro mnoho druhů živočichů je v okolní krajině, ať jde o hospodářské lesy, zahrady či parky, nedostatek, anebo se přednostně kácí.

Lužní les V Lyngu je tvořen téměř 40 hektary porostů, k nimž přiléhají i historické loučky, sad a úseky neregulovaného toku řeky. Čtvrtinu této plochy vlastní Český svaz ochránců přírody, který své pozemky spravuje v rámci pozemkového spolku, stejně jako pozemky níže po toku řeky. V roce 2022 se ČSOP rozhodl odkoupit také pozemky v lokalitě mezi Karvinou a Českým Těšínem, na kterých proběhl výzkum v roce 2019. Tyto pozemky mají rozlohu cca 3 hektary a jsou tvořeny převážně lužním lesem a z části také loukou. Pozemek ve vlastnictví ČSOP a spolupráce s ostatními vlastníky a správci na managementu se jeví jako vhodná forma ochrany těchto cenných lokalit před zničením.

Sklízení biomasy z loučky v lužním lese V Lyngu. Foto: ČSOP Cieszynianka

Lokalita Vletice – polní cesta po ořezu vrb. Foto: Jaroslav Kříž

Ořezávání hlavatých vrb na Sedlčansku

(Sedlčansko, Středočeský kraj, Česká republika)

Jaroslav Kříž, Místní akční skupina Sedlčansko

V roce 2020 došlo k navázání spolupráce mezi Místní akční skupinou Sedlčansko o.p.s. (dále jen MAS) a spolkem Bělozářka. Oba tyto subjekty působí na území Sedlčanska, které se nachází ve středním Povltaví a je označováno jako venkovská oblast nebo také vnitřní periferie Česka. Základním cílem MAS je zlepšování kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech. Jedním z nástrojů je také aktivní získávání a rozdělování dotačních prostředků pro svůj region metodou LEADER¹. Aktivitu spolku Bělozářka jsou zaměřeny především na oblast životního prostředí, konkrétně na ochranu ohrožených druhů rostlin a živočichů, a to zejména praktickým managementem jejich biotopů. Součástí těchto aktivit je mimo tradiční aktivity, jako je extenzivní pastva a kosení travních porostů, také tvorba biotopových stromů (nejenom vrb) prostřednictvím jejich ořezu.

Před samotnou spoluprací se Bělozářka snažila na území Sedlčanska upozornit na problematiku ořezávání starých hlavatých vrb, jejichž zastoupení v místní krajině bylo po generace velmi početné, avšak v posledních dekádách péče o tyto stromy, vlivem změny přístupu k obhospodařovaným plochám, postupně upadala. Kromě kulturně – historického aspektu je péče o hlavaté vrby důležitá i z hlediska environmentálního. Hlavaté vrby jsou domovem pro řadu živočichů, hub a lišejníků. Dutiny, které se na ořezávaných stromech vytvoří, později slouží jako hnízdiště ptáků, domov netopýrů atd. Neméně důležitý je také přínos estetický a krajinnotvorný. Bělozářka potřebovala dostat tuto problematiku do povědomí samospráv, občanů a dalších institucí a organizací. Vzhledem ke kontaktům MAS Sedlčansko na hlavní aktéry v území (samosprávy, spolky, neziskové organizace), dávala vzájemná spolupráce na tomto projektu oběma stranám smysl.

MAS během roku 2020 oslovila většinu starostů v území, zveřejnila plakáty na dané téma a hovořila s dalšími aktéry o vhodných lokalitách. Myšlenka ořezávání se sice nikdo nebránil, ale zároveň nepřišla žádná iniciativa ohledně vytipování možných lokalit. Realita byla tedy taková, že se zástupci MAS a Bělozářky během roku snažili sami vytipovat vhodné lokality a až následně probíhala komunikace s vlastníky pozemků.

Na podzim 2020 tak byly vybrány lokality, kde se nachází staré hlavaté vrby, v některých případech i s více než desetiletými výhony, u nichž hrozí riziko rozlomení nebo

vyvrácení. Dalším krokem bylo zajištění subjektů, které ořez provedou, a za tuto práci pro ně získat finanční prostředky. Byla podána žádost o příspěvek do Nadace Ivana Dejmala pro ochranu přírody a krajiny, a díky jejich příspěvku mohl být ořez proveden. S ořezem nám pomohli místní hasiči (dále jen SDH), kteří mají s ořezáváním dřevin kolem cest a zemědělských ploch zkušenosti. Díky tomu zároveň došlo k podpoře místních spolků, pro které je získávání finančních prostředků na činnost poměrně obtížné.

Během zimy 2020/2021 byl realizován ořez na dvou lokalitách. Obě leží v blízkosti vodního toku Brzina, kde je obecně po celém toku vysoký počet hlavatých vrub. První lokalita se nachází v malé vesničce Vletice. Zde je hlavatými vrubami lemována obecní cesta vedoucí k hospodářskému stavení s vodním mlýnem. Finančně se proto na této akci podílelo Město Krásná Hora nad Vltavou, jakožto vlastník pozemku. Vrby zde dle odhadů z leteckých snímků měly přibližně 15 leté výhony a zásah zde již byl poměrně akutní neboť některým starším stromům hrozilo díky velikosti výhonů rozlomení. Celkem se jednalo o 30 stromů. Ořez provedl místní SDH Vletice. Ohlasy byly v drtivé většině případů pozitivní. Místní obyvatelé se chodili neustále dívat, co se to v jinak poklidné vesničce děje. Následně pak od obyvatel i od hasičů přicházely tipy na další lokality vhodné k ořezání.

Lokalita Smrčí po ořezu vrub. Foto: Jaroslav Kříž

Druhou vytipovanou lokalitou byly břehové porosty Počepického potoka (pravostranný přítok Brziny). Zde byl vytipován úsek s nejvyšší prioritou zásahu, který čítal přes 30 poměrně mohutných stromů. Situace oproti první lokalitě byla ještě o něco horší, protože zde byl poslední ořez odhadován na období před 25–30 lety. Zde se ořezu ve dvou etapách (zimní období 2021 a 2022) zhostil SDH Plešišť. Blízkost vodního toku a velikost větví komplikovala dobrovolným hasičům práci, ale naštěstí vše proběhlo bez zranění i materiálních škod. Vzhledem k lokalitě byla nejprve nutná konzultace se správcem toku a zároveň majitelem pozemků, tedy Povodím Vltavy. Komunikace probíhala poměrně hladce a mimo jiné z ní vyplynulo, že v následujících letech bude na tomto vodním toku probíhat údržba břehového porostu, tudíž lze další hlavaté vrby zahrnout do plánu údržby. V minulosti to probíhalo spíše tak, že pokud byl některý strom v horší kondici, hrozilo rozlomení apod., byl rovnou pokácen. Přitom by stačilo jej ořezat. K údržbě břehového porostu nakonec došlo na jaře roku 2022. Celkově se tak podařilo zachránit hlavaté vrby na úseku přesahujícím 2 km. Směrem proti proudu vodního toku je však ještě mnoho dalších stromů, kde je potřeba ořezů poměrně akutní. Bude tedy záležet na další domluvě, zda i v tomto úseku zasáhne Povodí Vltavy, nebo zda se opět zapojí místní SDH.

Jak vyplývá z výše uvedeného textu, projekt pokračoval i v zimě 2021/2022 kdy byly vybrány další tři lokality. Znovu jsme oslovili místní sbory dobrovolných hasičů, a také podali úspěšnou žádost do Nadace Ivana Dejmala pro ochranu přírody a krajiny. První lokalitou byl vodní tok Brzina v osadě Smrčí. Zde místní obyvatelé pravidelně stříhají několik velmi starých a mohutných vrb, ale na ně navazují v poměrně špatně přístupném terénu další stromy, které již nikdo neudržuje. Výhony zde nebyly tak staré jako na prvních dvou lokalitách, ale vzhledem k okolnímu terénu bylo dobré ořez provést co nejdříve, dokud nebyla dřevní hmota příliš objemná. I v tomto případě ořez provedl SDH Plešišť.

Další lokalita se nachází v osadě Podmoky okolo Jahodového potoka na pozemku, který byl v minulosti využíván jako zahrada s ovocnými stromy. Zde se jedná o mladší stromy, jejichž výhony byly také přibližně pětileté, ale již vhodné k ořezání. Navíc bylo dohodnuto s Městem Krásná Hora nad Vltavou, které je vlastníkem pozemku, že dojde k úpravě celého pozemku, což zahrnovalo odvoz zbytků z přístřešku pro ovce, přeřezání starých ovocných stromů a odstranění některých náletových dřevin tak, aby bylo možné v budoucnu celou plochu pravidelně udržovat. Jelikož je část pozemku velmi podmáčená a nelze na ni vjet s žádnou větší technikou, mělo by zde také dojít k vytvoření menší tůně. Tím by se voda svedla do jedné části pozemku a zbytek by měl být přístupný i pro údržbové stroje.

Poslední lokalita, na které došlo v zimě 2021/2022 k realizaci ořezu, se nachází opět u osady Vletice. Zde mohutné hlavaté vrby lemují již prakticky nevyužívanou polní cestu. Celkem se jedná o asi 20 stromů, z nichž ořezána byla zatím polovina a zbytek je naplánován na další zimu. Díky ořezání vrb předpokládáme, že v budoucnu bude polní cesta opět průjezdná, čímž dojde ke zlepšení prostupnosti krajiny.

Mimo výše zmíněné lokality se díky informovanosti a komunikaci s majiteli pozemků podařilo ořezat ještě několik solitérních hlavatých vrb, které se nacházely především u obecních komunikací, potůčků nebo polních cest.

Jedinou lokalitou, kde se nepodařilo domluvit ořezání vrb, byl okraj louky v soukromém vlastnictví u osady Hrabří. Majitel o stromech věděl, ale nechtěl, aby dobrovolní hasiči ořezávali jeho stromy, jakoby on sám nebyl schopen je udržovat. Vysvětlení, že by hasiči dostali finanční příspěvek, ho také nepřesvědčilo. Majitel tak alespoň přislíbil, že v následujících letech se pokusí vrby ořezat vlastními silami. Pokusíme se s ním znovu spojit před nadcházející zimou a přesvědčit ho o potřebnosti ořezání stromů, ať už ve spojení s SDH nebo jeho vlastními silami.

Celkově se za dva roky, kdy projekt běží, podařilo ořezat více než 100 mohutných hlavatých vrb a mnoho dalších vytipovat. Stáří mnoha ořezaných dřevin je možné odhadnout i na 100 a více let. V projektu budeme pokračovat i v následujících letech. Důležitou doplňkovou aktivitou bude také provedení průzkumu výskytu saproxylických druhů brouků v těchto dřevinách. Vše závisí především na finančních prostředcích, protože bez nich lze jen těžko vyvíjet nějakou aktivitu. Důležitým partnerem se mohou stát správci toků (Povodí Vltavy, Lesy ČR), kteří spravují břehové porosty s největší koncentrací hlavatých vrb v krajině. Dalším úkolem do budoucna je rovněž založení nových hlavatých vrb. Přestože jsme těm stávajícím prodloužili životnost o mnoho let, je potřeba postupně pečovat i o mladší stromy. Momentálně také pracujeme na vytvoření digitální mapy, která bude mapovat všechny stromy, které byly projektem dotčeny. Díky tomu budeme mít přehled o aktuálním stavu stromů, nutnosti zásahu a v neposlední řadě věříme, že to pomůže v prezentaci tohoto projektu.

¹ Metodou LEADER se rozumí metoda užívaná v rámci komunitně vedeného místního rozvoje. Jejími základními principy jsou přístup „zdola nahoru“, partnerství veřejných a soukromých subjektů, tvorba místní rozvojové strategie, integrované a vícesektorové akce, inovativnost v řešení problémů venkovských regionů, síťování a výměna zkušeností mezi aktéry rozvoje, spolupráce v rámci společných projektů místních akčních skupin v rámci státu, EU a dalších zemí.

Pokud to tento dub nevzdá a ujme se, bude z něj za pár desítek let krásný solitér.
Foto: Marek Klíč.

Zemědělec, obec, výzkumníci a dobrovolníci se dali dohromady – spoluprací pro zdravější krajinu (Božice, Jihomoravský kraj, Česká republika)

Tamara Meierová, Ph.D., MSc, Katedra environmentálních studií, Masarykova univerzita,
Větvení z.s., faberova.tamara@gmail.com

Mgr. Veronika Chvátalová, PhD., Větvení z.s., everonika@gmail.com

Spolek Větvení společně s místními obyvateli sází v okolí obcí stromy, aby krajině vrátili její přirozené schopnosti, a současně vnášejí mezi lidi témata péče o krajinu a podporuje jejich iniciativu.

To, že obyvatelé jižní Moravy už nějakou dobu řeší sucho, erozi, přívalem deště ale i udržení řady původně běžných druhů zvířat v krajině, není žádná novinka. Podobně je známo, co by mohlo pomoci. V debatách, ve kterých zaznívají slova jako velké zorněné lány či sucho, účastníci obvykle zmiňují, že by stálo za to obnovit remízky, meze a podobné prvky, které zmizely za komunistického režimu¹. Což se ovšem snadněji řekne, než udělá. Když má zájem něco realizovat obec, často nemá vhodně umístěné parcely. Když má takový záměr zemědělec, zjišťuje, že vysázet třeba 40 stromů tak, aby přežily, není úplně jednoduché. Vědci a výzkumníci většinou nemají ani parcely, ani obecní pravomoci, ale v případě zájmu mohou kromě navrhování opatření pomáhat propojovat lidi a usnadňovat jim jejich cestu za lepší krajinou.

Jak to probíhalo v našem případě? Na workshopech a kulatých stolech, které byly organizovány v rámci projektů podpořených granty TAČR „Spolupráce při adaptacích na změnu klimatu v klíčových lesnických a zemědělských oblastech“ a německé nadace DBU „Cooperation between farmers and other stakeholders by planning and planting landscape elements in Czechia“ (pozn. ed.: Spolupráce farmářů a dalších stakeholderů při plánování a výsadbě krajinných prvků v Česku)², jsme debatovali o tom, co lidi v krajině trápí a jak by se to dalo řešit. U dvou obcí byly postupně vybrány lokality, kde by krajinotvorná opatření byla prospěšná. Do užšího „realizačního“ souboru se dostala místa, kde se sázením souhlasili zemědělci, a následně tu byly vysazeny původní druhy dřevin³.

Blíže představíme spolupráci v obci Božice, která byla podpořena z grantu nadace DBU. Obec potřebuje stabilnější krajinu, ale pomalu se snižuje počet vyhovujících parcel, které má k dispozici. Má také omezenou kapacitu zalévat vysázené stromky. Naopak soukromý zemědělec Marek Klíč disponoval nejen pozemky, ale zejména ochotou část poskytnout pro bohumilý účel. Nicméně potřeboval poradit s výběrem druhů a také způsobem financování a realizace takové akce. Celkem se jednalo o pás cca 300 × 6 m podél polní cesty obnovené obcí.

Božice, mladé lípy u kapličky. Foto: Marek Klíč

Cílem výsadby bylo zlepšit mikroklima v lokalitě, obohatit nabídku potravy pro ptáky a také zlepšit estetický dojem v krajině. Na základě dostupných studií a informací od odborníka působícího v České společnosti ornitologické předpokládáme, že krajinný prvek by mohl přilákat do lokality více druhů ptáků a pomoci jim s obživou a úkrytem. Pro nás je důležitý i dopad na mikroklima lokality, doufáme, že za pár let tam bude v parném létě o něco chladněji a příjemněji, což dokazují podobné výsadby z minulosti.

Kromě místních lidí přišlo sázet a zdolávat počasí cca 15 dobrovolníků z neziskové organizace Větvení z.s. Doufáme, že výsadba v budoucnu mimo jiné aspoň mírně ovlivní mikroklima v lokalitě, kde bylo velice větrno. Dřeviny byly na základě předchozích zkušeností⁴ mulčované slámou a štěpkou z místních dřevin, provedli jsme také povýsadbový řez, aby stromy pokud možno dokázaly skrze kořeny dostatečně zásobovat vodou všechny listy v prvním roce.

Z rozpočtu našeho projektu jsme zajistili finance na výsadbový materiál, dobrovolníkům ze sdružení Větvení přispěli na část nákladů (ubytování, strava) a pomohli s organizací akce. Větvení z.s. se na výsadby u obcí dlouhodobě specializuje, jeho členové ví, jak neutopit kořenové krčky, jak komunikovat s místními a kromě jiného pomohli s vytvořením výsadbového plánu. Celkem se jednalo o 41 stromů (lípy, duby, třešně, hrušně a další druhy) a 30 keřů (domácí druhy), včetně dvou solitérů dubů a dvou lip u kapličky stojící přímo v poli.

Důležitá je samozřejmě domluva na další údržbě. Zemědělec a obec se dělí o monitoring stavu a údržbu (hlavně zalévání), za výzkumníky a dobrovolníky údržbu konzultujeme a sledujeme, jak se výsadba bude ujímat. Po prvním létě bylo patrné, že i přes suché jaro byly přírůstky dobré a většina dřevin má dobře nastartováno do dalšího roku.

Nezbývá, než držet palce dřevinám, obci, panu Klíči a dalším zemědělcům se zájmem o krajinu, výzkumníkům a dobrovolníkům, aby takových příležitostí ke spolupráci bylo dostatek i nadále a abychom nebyli omezovali nutností věnovat příliš mnoho času shánění financí pro podobné aktivity.

Jsmo rádi, že jste dočetli až sem, a pokud byste měli zájem o podrobnější návod, jakými způsoby lze spolupracovat, můžete se podívat na naši metodiku⁵ (pozor, jsou tam i obrázky!) V případě zájmu o tipy na spolupráci nám dejte vědět, rádi o vás uslyšíme.

Výsadba aleje: kůly je vidět až do dále. Foto: Tamara Meierová

¹ Například podle Moldana et al. (1990) byly zničeny tisíce kilometrů krajinných prvků, které ovšem po sametové revoluci obnoveny nebyly.

² Příprava projektů trvala necelý rok v případě TAČR a více než dva roky u DBU, samozřejmě s přestávkami. Pokud o tomto tématu náhodou moc nevíte a chcete si o tvorbě projektů udělat podrobnější obrázek, náš článek rozhodně nestačí, je možné se zeptat výzkumníků či lidí z neziskovek, nicméně je lepší předpokládat, že nebudou úplně zářit nadšením.

³ Naším heslem bylo „nekazíme cenné bezleší, pouze členíme velké bloky orné půdy“

⁴ Testovali jsme na základě postupů z Dostálka, J. a kol.: *Výsadba dřevin v zemědělské krajině: Případová studie v nivě řeky Valová*. Acta Pruhoniciana, Průhonice 2005. Můžeme říci, že naprostá většina slámy, pokud se trochu pošlape, zůstane na stanovišti i za větru. U stromů na orné půdě mulčovaných slámou nebo listím dlouhodobě pozorujeme lepší ujímání.

⁵ Chvátalová, Veronika, Soňa Malá a Tamara Meierová. „Jak Na Spolupráci pro Udržitelný Rozvoj Krajiny.“ Certifikovaná Metodika (osvědčení č. MZE-40559/2022-14131). 2022. [cit. 01.11.2022]. Dostupné z: www.ekotoxa.cz/wp-content/uploads/2022/06/Metodika-Jak-na-spolupr%C3%A1ci.pdf

Co dobrého u sousedů

EDITACE A REDAKCE

Marcela Klemensová

TEXTY

Ladislav Bíro, Alexander Dorda, Izabela Engel, David Hauck, Eva Ježková, Michal Kindl, Marcela Klemensová, Veronika Kornová, Jaroslav Kříž, Tamara Meierová

FOTOGRAFIE NA OBÁLCE

Michal Kindl

GRAFICKÝ DESIGN A SAZBA

Petr Bernát

© Arnika – Centrum pro podporu občanů, 2023, první vydání.

ISBN 978-80-88508-10-6

Tato publikace byla vydána v rámci projektu Ochrana páchníka hnědého v EVL Poodří (LIFE 17 NAT/CZ/000463), který je financován Evropskou unií z programu LIFE a Ministerstvem životního prostředí České republiky. Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska dárců.

Ministerstvo životního prostředí

OSTRAVSKÁ
UNIVERZITA

Děkujeme za pomoc krajině Poodří!

Podpořte naše aktivity podle svých možností a pomozte nám zajistit ochranu a údržbu mladých stromků, nebo kvalifikované arboristy pro ošetření vzrostlých stromů.

Darujte jakoukoliv částku převodem na účet 2601754878/2010 nebo prostřednictvím našeho webu www.poodrizije.cz.

Podpořte prosím záchranu pestré krajiny
a páchníka ještě dnes!

Děkujeme Vám za příspěvek.
Vaše důvěra je pro nás zavazující.

www.poodrizije.cz